

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE - ODDĚLENÍ OBČANSKÉ VÝCHOVY

**PROBLEMATIKA PRAVICOVÉHO EXTREMISMU NA ČESKÝCH
ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Barbora Boušová

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor Aj - Ov

Vedoucí práce: Mgr. Martin Černý

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 11. července 2013

.....

vlastnoruční podpis

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	TEORETICKÉ UKOTVENÍ PROBLEMATIKY	3
2.1	RASISMUS	3
2.1.1	Antisemitismus, antisionismus	4
2.1.2	Anticikánismus.....	5
2.2	NACIONALISMUS	6
2.3	EXTREMISMUS.....	7
3	PRAVICOVÝ EXTREMISMUS	10
3.1	HISTORIE PRAVICOVÉHO EXTREMISMU V ČR	10
3.1.1	Historie pravicového extremismu v ČR do roku 1989	10
3.1.2	Historie pravicového extremismu v ČR po roce 1989	13
3.1.3	Současný pravicový extremismus v ČR.....	14
3.1.4	Přehled nových trendů v prostředí české krajní pravice	15
4	PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY VÝVOJE MLADISTVÉHO.....	18
4.1	CESTA K EXTREMISMU	19
5	PRAVICOVÝ EXTREMISMUS A VZDĚLÁVÁNÍ	22
5.1	RVP	23
5.2	POSTUP PRÁCE S ŽÁKEM ČI STUDENTEM VÁZANÝM NA EXTREMISTICKOU STRUKTURU	24
5.3	KONKRÉTNÍ PEDAGOGICKÉ TECHNIKY	25
5.3.1	Diskuse.....	25
5.3.2	Brainstorming.....	27
5.3.3	Myšlenková mapa.....	27
5.3.4	Sledování dokumentu.....	27
5.3.5	Případová studie	27
5.4	VYBRANÉ PŘÍKLADY PROJEKTŮ A PROGRAMŮ ZABÝVAJÍCÍCH SE VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ I PEDAGOGŮ DANÉ OBLASTI	28
5.4.1	Člověk v tísní, o.p.s.	28
5.4.1.1	Varianty	29
5.4.1.2	Jeden svět na školách	29
5.4.2	Czechkid.....	29
5.4.3	Asi – milování, o. s.	30
6	VÝZKUMNÁ ČÁST	32
6.1	VÝZKUMNÁ METODA	32
6.2	VLASTNÍ DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ A JEHO PRŮBĚH	33
6.2.1	Etika a rizika výzkumu.....	34
6.2.2	Stanovené hypotézy	35
6.2.3	Vyhodnocení jednotlivých položek dotazníku.....	35
6.3	ZHODNOCENÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI.....	58
6.3.1	Hypotéza 1.....	58
6.3.2	Hypotéza 2.....	58
6.3.3	Hypotéza 3.....	59
7	ZÁVĚR.....	60
8	SEZNAM LITERATURY	62
9	RESUMÉ.....	65
10	PŘÍLOHY	I
10.1	PŘÍLOHA 1 – DOTAZNÍK.....	I

1 ÚVOD

Klíčovým tématem této diplomové práce je problematika pravicového extremismu se zaměřením na žáky osmých a devátých ročníků základních škol.

Je nezpochybnitelné, že vzrůstající pravicový extremismus a jeho podoby jsou v současné době často diskutovaným tématem naší společnosti. Žijeme v době, kterou zmítá velké množství změn a je přirozeností lidí na tyto změny nějak reagovat. Ne všechny tyto změny jsou vnímány pozitivně, a proto se někteří jedinci uchylují k extrémním řešením nebo alespoň ideologiím, která navrhuji zdánlivě nejjednodušší východiska i za cenu, že tato východiska jsou často v rozporu se základními lidskými právy a svobodami. Přestože lze tvrdit, že extremismus, tedy i ten pravicový, je přirozeným jevem demokratické společnosti¹, je důležité si uvědomit, že se jedná o jev nebezpečný, se kterým je třeba aktivně bojovat. Tento boj probíhá na několika pozicích a jednou z nich je i pozice šíření osvěty mezi mladými lidmi a důsledného pedagogického působení na žáky a studenty.

Období dospívání patří mezi jedno z nejzranitelnějších a nejovlivnitelnějších období lidského života. Mladí lidé čelí prvním závažnějším životním překážkám a hledají sami sebe. Na této cestě mohou přijít do kontaktu s prostředím, které na ně může působit atraktivním dojmem výjimečnosti, a kde naleznou jednoduché odpovědi na druhými nezodpověditelné otázky. Právě v tomto ohledu je nutné mladým lidem nabídnout alternativu, důsledně působit proti extremistickým názorům a zamezit tak pravicově extremistickým hnutím nabírat nové stoupence do svých řad již od jejich útlého věku.

Tato diplomová práce je rozdělena do dvou částí. V první části je představen teoretický rámec, z něhož práce vychází. Nejprve jsou zde vysvětleny základní pojmy z oblasti pravicově extremistické ideologie, jako například rasismus, extremismus či nacionalismus. Dále je představen stručný historický diskurs vývoje ideologie pravicového extremismu a pravicově extremistických hnutí na území ČR, přičemž představeny jsou i nejnovější trendy a směry v této oblasti, které, jak bude vysvětleno, jsou mnohdy právě ty nejnebezpečnější pro dnešní mládež. Na psychologii a psychický vývoj dospívajícího jedince a s ním spojená rizika přejímání nevhodných vzorů a napodobování autorit je pak

---

¹ Což bude podrobněji vysvětleno i v této diplomové práci.

zaměřena další kapitola teoretické části práce. V závěru teoretické části jsou pak představeny jednotlivé pedagogické přístupy a techniky práce s žákem, který vykazuje známky inklinace k pravicově extremistickým hnutím, ale i návrhy práce s třídním kolektivem v rámci osvěty.

Druhou část této diplomové práce tvoří kvantitativní výzkum, který proběhl na čtyřech základních školách formou dotazníkového šetření. Cílem výzkumu bylo potvrdit či vyvrátit hypotézy, které byly předem stanoveny. Výzkum byl zaměřen na dvě základní oblasti. Jednak se jednalo o zjištění informovanosti žáků osmých a devátých tříd o pojmech souvisejících s oblastí pravicového extremismu a multikulturní výchovy. Druhou rovinou byla rovina osobních postojů a názorů žáků k dané problematice.

Pro vypracování této diplomové práce byly používány různé dostupné zdroje, jak odborná literatura, tak i relevantní internetové odkazy nebo audiovizuální materiály zabývající se problematikou.

2 TEORETICKÉ UKOTVENÍ PROBLEMATIKY

V této kapitole je vysvětleno několik základních pojmů, spojených s tématem diplomové práce.

2.1 RASISMUS

Pro pojem rasismus neexistuje jedna univerzálně platná definice. Problematikou vymezení pojmu se zabývala celá řada odborníků z nejrůznějších vědeckých oblastí. Obecně lze tvrdit, že rasismus „... je označení nepřátelství či nenávisti jedné skupiny vůči druhé a naopak. Především za předpokladu, že doprovodným a důvodným znakem je určitá konstantní odlišnost spojená například s barvou kůže, antropologickou, kulturní nebo jinou diferencí.“ (Miko, 2009, s. 44) Postupně se tedy ustupuje od nejjednodušší definice, která se ze samého názvu pojmu nabízí, tedy že se jedná o nenávist či předpojatost pouze vůči lidem jiné rasy resp. biologických predispozic, a přistupuje se k pojetí rasismu jako negativního postoje vůči druhému na základě jakékoliv odlišnosti, zejména kulturní.²

Sociolog Robert Merton, ve své knize *Studie ze sociologické teorie* (Slon, 2007) vytvořil typologii postojů majority vůči menšinám, ve které rozlišil čtyři základní typy jedinců. Prvním typem je tak zvaný *aktivní rasista*, který otevřeně usiluje o diskriminaci menšin. *Opatrný rasista* dokáže částečně tyto předsudky potlačit v situacích, kdy by mu mohlo otevřené vymezení se uškodit. Dalším typem je *přizpůsobivý liberál*, což je typ člověka, který se veřejně prezentuje jako člověk bez jakýchkoliv předsudků vůči menšinám, nicméně jakmile dojde k situaci, kdy se má otevřeně přiklonit na stranu menšiny za předpokladu, kdy většina stojí proti, nečinní tak a přiklání se k většinovému názoru, aby nečelil konfliktu. Čtvrtým typem je *neochvějný liberál*, který nemá žádné předsudky vůči menšinám a v případě problému se neváhá postavit na jejich stranu, i za cenu vlastních potíží.

Někteří odborníci (P. A. Taguieff, E. O. Wilson) považují rasový předsudek za přirozený a pohlíží na něj skrze přirozenou snahu skupin udržet kulturu svých etnik, tím,

---

² V současné Evropě se například můžeme setkat s protěžovaným pojmem „pevnost Evropa“, který je, zjednodušeně řečeno, zaměřen na volný pohyb osob členských států EU, ale nikoli lidí z třetího světa. (Smolík – Vejvodová, 2013, s. 96) Koncept je používán legitimně některými konzervativními politiky v souvislosti s přistěhovalectvím do EU. Na druhé straně lze však tento koncept považovat za rasistický, a právě proto je využíván i některými krajně pravicovými subjekty.

že se vymezí vůči skupinám cizím.³ Ať už je v nás ale rasistický předsudek zakořeněn seblhlouběji, je vždy důležité si uvědomit etický rozměr celé věci a to, že je v kompetenci každého člověka s ním bojovat.

Jak uvádí odborník Antonín Rašek (2010), „nejčastějšími trestnými činy souvisejícími s rasismem jsou hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení, podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod a podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka“ (Rašek in Frič et al., s. 72). V následujících podkapitolách se zaměříme na vybrané projevy rasismu.

2.1.1 ANTISEMITISMUS, ANTISIONISMUS

Antisemitismus patřil a patří k jednomu z nejstarších rasistických předsudků vůči druhým, v tomto případě se jedná o předsudek protižidovský. Paradoxní je fakt, jak uvádí žurnalista Ivo Pavlát (in Šišková, 2008), že pojem „vyjadřuje ideu odporu (předpona „anti“) vůči Semitům. K těm se mimo Židů počítají i další národy, např. Arabové, neboť i oni podle Bible vzešli z rodu patriarchy Šema (Sem), bájného Noema, a jsou tedy Semity“ (Šišková ed., 2008, s. 156). Onen paradox tkví v tom, že právě arabské národy jsou v posledních letech jedni z nejotevřenějších antisemitů resp. antisionistů vůbec. Pojem ale vždy byl a je využíván ryze proti židovskému etniku.

Historie antisemitismu sahá až do nejstarších dějin starého Řecka a Říma. Pronásledování a netolerance vůči Židům pokračovalo v podstatě během celého středověku i novověku. Za nejhorší projev antisemitismu lze pak považovat nacistický antisemitismus ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století, kdy probíhala cílená likvidace židovského obyvatelstva zvaná holocaust. Během holocaustu bylo zavražděno na šest milionů evropských Židů. I přes hrůzy tohoto počínání však antisemitistické postoje ze společnosti zcela nevymizely. Naopak, vstup do nového tisíciletí přineslo opětovný nárůst antisemitských aktivit. Ivo Pavlát (in Šišková, 2008) používá pojem „nový antisemitismus“, k jehož hlavním složkám řadí „militantní antisionismus, islamistický fundamentalismus, neonacismus i některé projevy extrémní levice“ (Šišková ed., 2008, s. 172). Novodobý antisemitismus se do značné míry překrývá s antisionismem, který lze definovat jako otevřený negativní postoj vůči právům Židů na vlastní stát Izrael. Antisionismus se rozšířil

---

³ Jedná se o pojem etnocentrismus, který je definován jako „obecný, v celém lidstvu rozšířený postoj, jako tendence všech sociálních aj. skupin věřit v to, že jsou lepší nežli skupiny jiné“ (Kosek, 2011, s. 12).

v 70. letech hlavně v komunistických státech jako součást propagandy. Postupně však kritiky Izraele využilo neonacistické hnutí, které ji přidalo jako jeden z klíčových bodů do své populistické propagandy. (Charvát in Dovedu to pochopit, 2008, s. 16-17) Tento neonacistický antisemitismus „vychází z přesvědčení o světovládných ambicích mezinárodního židovstva, které má vést k zotročení árijského obyvatelstva“ (Charvát, 2008, s. 17). Neonacisté jsou přesvědčeni, že bohatí a mocní Židé obsadili všechny významné mezinárodní instituce, které ovládají k prospěchu svému. Znamé pro nový antisemitismus je i popírání holocaustu, jehož základ položila kniha *Norimberk neboli Zaslíbená země* (1948) francouzského fašisty Maurice Bardèche, na kterou pak navazovala další díla, která druhou světovou válku považuje za dílo Židů a holocaust za výmysl.

2.1.2 ANTICKÁNISMUS

Dalším výrazným projevem rasismu a pro Českou republiku pravděpodobně tím nejobvyklejším je tzv. anticikánismus. Aktivista Václav Miko ve své knize *Anticikánismus v Čechách* (2008) definuje tento pojem jako „spojení veškerého zla, odmítání a nenávidění Romů“ (Miko, 2008, s. 20). Je nesporné, že v České republice je u majoritního obyvatelstva nenávisť vůči Romům silně zakořeněna.⁴ Václav Miko ho dává do paralely s antisemitismem, nebo dokonce jihoafrickým apartheidem, jako rasistické politiky založené na vzájemné separaci dvou etnických skupin. Problémem v české společnosti jsou negativní stereotypy vůči romskému obyvatelstvu předávané mezi majoritou nebo generalizace jedné negativní zkušenosti na celou skupinu. Stále se prohlubující se propast mezi majoritním obyvatelstvem a romskou minoritou dávají odborníci za vinu zejména nerovnému přístupu ke vzdělávání romských dětí, což je České republice vytýkáno například i ombudsmanem Pavlem Varvařovským nebo kontrolními orgány Evropské unie⁵. S problémem vzdělanosti romské minority pak úzce souvisí další závažný problém, a to je téměř úplná absence romské elity, která by podněcovala k vzájemnému organizování se v rámci občanské společnosti. U majoritního obyvatelstva často převládá pocit nadřazenosti, jak po ekonomické, tak hlavně intelektuální stránce.

⁴ V průzkumu agentury STEM z dubna 2012 vyšlo najevo, že až 75% obyvatel ČR zastává odmítavý vztah k romskému etniku, přičemž ve srovnání s údaji předchozích výzkumů toto procento od roku 2010 stále stoupá. (<http://www.stem.cz/clanek/2454>)

⁵ Například konstatování Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku z roku 2007, že Romové jsou v České republice nadměrně umisťováni do základních praktických, dříve zvláštních škol.

V posledních letech došlo k nárůstu otevřených konfliktů a protiromských demonstrací v několika krajích České republiky. Alarmující je fakt, že přestože tyto demonstrace jsou většinou organizovány neonacistickými skupinami v místě etnicko-sociální napětí, kdy dochází k agitaci běžných občanů a mnohdy se otevřeně ozývají rasistická či nacistická hesla, čím dál tím častější jsou tito ultrapravicoví představitelé ze strany místní majority pozitivně přijímáni jako ochránci a jediní zastánci jejich situace. V tomto ohledu řada odborníků z neziskového sektoru nebo z řad žurnalistů vidí zásadní selhání místních a krajských samospráv a orgánů právní ochrany, zejména policie.⁶

Václav Miko spatřuje možné východisko, nebo alespoň šanci na zlepšení společenské situace, ve vzdělání a školství. Jednak je důležitý přístup pedagogů, kteří by se měli dostatečně věnovat tématům tolerance, předsudků a multikulturní výchově. Také navrhuje zavést do školních vzdělávacích plánů témata romské historie, aby došlo k zamezení představy, že Romové jsou zcela odlišnou, nepřizpůsobivou skupinou.

2.2 NACIONALISMUS

Nacionalismus je politické přesvědčení, které je základem pro většinu směrů krajní pravice. Jedná se o ideologii vzniklou v Evropě v 18. století, jejíž základní myšlenkou je, aby „etnické hranice nebyly přetáty politickými hranicemi a především, aby etnické hranice uvnitř daného státu neoddělovaly držitele moci od ostatních“ (Gellner, 1993, s. 12). Nacionalismus pracuje s konceptem národního státu, neboli etnicky homogenního státu, ve kterém základní jednotku tvoří příslušníci určitého národa, tedy skupina lidí mající společný jazyk, kulturu a historii. Přestože se nacionalismus odvolává na princip národního uvědomění, národní hrdost a společnou historii a tradice, je třeba uvést, že celý koncept národa je poměrně novodobou záležitostí a že příslušnost k národu není vrozenou vlastností lidstva. Nacionalisté většinou nahlíží na svůj národ jako na něco výjimečného a zpravidla jej považuje za nadřazený nad národy jiné.

Nacionalismus se objevuje od umírněných, většinou pozitivně chápaných a vítaných projevů vlastenectví, až po radikální směry, které se vyznačují rasovou nesnášenlivostí, agresí vůči jiným etnikům a kulturám.

---

⁶ Příkladem je komentář bývalého šéfredaktora časopisu Respekt Martina Fridricha, *Anticikánismus, Budějovice a „normální“ neonacismus*, reagující na nejnovější protiromské demonstrace v Českých Budějovicích, které vyústily v pochod na sídliště Máj, kde žije početná romská komunita. (<http://aktualne.centrum.cz/blogy-a-nazory/komentare/clanek.phtml?id=784019>)

Jak uvádí Jan Charvát v publikaci *Dovedu to pochopit? Hrozby neonacismu* (2008), ideologie nacionalismu byla do hloubky rozpracována zejména ve státech, které v 19. století usilovaly o politické sjednocení (např. Německo nebo Itálie). A právě v Německu po prohrané první světové válce došlo k dramatické změně pohledu na nacionalismus, k jeho úplnému předefinování. Příslušnost k národu přestala být chápána na základě společného jazyka a kultury, protože oboje je možné přijmout výchovou a socializací v daném sociálním prostředí, a začala být chápána na základě pokrevní pospolitosti, tedy něčeho trvalého a nezměnitelného (Charvát, 2008, s. 12). Právě tato interpretace pak připravila zázemí pro vznik ultrapravicových ideologií, které se vyznačují rasistickými postoji vůči odlišným etnikům. „Nacionalismus tak vstoupil do své finální podoby, kdy se definitivně obrátil proti svým liberálním kořenům. Zatímco liberalismus chápal národní stát jako záležitost občanskou, tak nacionalismus založený na pospolitosti krve je záležitostí silně exkluzivní“ (Charvát, 2008, s. 12).

2.3 EXTREMISMUS

Na pojem extremismus lze nahlížet z rozličných úhlů pohledu. Obecně za extrémní považujeme něco, co se ocitá v určité krajní pozici vůči akceptované většině. Kde však stojí ona pomyslná hranice mezi tím, co ještě je považováno za normální a co je již extrémním, to je jen těžko určitelné. Tudíž i definic pojmu existuje celá řada, většinou jsou poznamenány profesním zaměřením autorů (politologie, sociologie, právo, apod.), a proto ani jednu z těchto definic nelze považovat za univerzální a obecně uplatnitelnou.

Ministerstvo vnitra ČR definuje extremismus jako „ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku. Mezi tyto principy patří:

- úcta k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy),
- svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy),
- nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy),
- svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy),

- volná soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítající násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů (čl. 5 Ústavy),
- ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy),
- svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního a sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (čl. 1, čl. 3 Listiny základních práv a svobod).
(<http://www.policie.cz/clanek/prevence-informace-o-extremismu-co-je-extremismus.aspx>)

Z hlediska politické teorie vymezil Jan Chmelík (2002) pojem jako „extremismus, jehož odchýlení od obecně zavedených a v aktuální době přijímaných norem má podobu politického programu s výraznými prvky názorové nesnášenlivosti a odmítání kompromisních řešení. Je manifestován jako radikální až militantní odmítání politiky státu nebo ústavního pořádku, a to i za použití násilí“ (Chmelík, 2002, s. 8). Je až paradoxem, že extremismus je průvodním jevem každého demokratického státu. „Demokracie totiž nemá dostatek mechanismů, aby se ubránila těmto projevům, protože jinak by se mohla stát opět diktaturou“ (Chmelík, 2012, s. 13). Podstatné ale je, aby se extremistické aktivity stále vyskytovaly jen jako okrajový společenský jev a neopakovala se historie, kdy se extremistická hnutí dostala k moci, ať už hovoříme o pravicovém extremismu v případě nacistického Německa nebo levicového extremismu v případě komunistických diktatur.

V sociologické rovině Chmelík pojem extremismus interpretuje jako „souhrn určitých sociálně patologických jevů, vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob a příznivci těchto skupin s dominujícím odmítáním základních hodnot, norem a způsobů chování platných v aktuální společnosti“ (Chmelík, 2001, s. 7).

Přestože tyto definice vymezují, co extremismus je nebo koho lze za extremistu považovat, představitelé z neziskového sektoru a akademického prostředí považují pojem extremismus za značně zpolitizovaný a medializovaný. Vzhledem k tomu, že pojem je

nejednoznačný, lze jím uchopit celou řadu neodpovídajících skutečností anebo naopak může opomíjet daleko závažnější projevy extremismu. Z toho důvodu zmínění odborníci požadují revizi pojmu, respektive navrhují využívat zcela jiné označení skupin a jednotlivců dle jejich konkrétního ideologického zaměření a pro jejich vhodnější výpovědní hodnotu.⁷

Extremismus lze rozdělit na dvě základní části, pravicový a levicový extremismus. Toto základní dělení je prosazováno zejména v politických vědách a vychází z politických systémů, kde proti sobě stojí strany pravicové a levicové pozice. Obecně platí, že představitelé pravice prosazují ideály volného trhu, přirozené sociální nerovnosti, individualismu, kapitalismu a národního uvědomování. Oproti tomu představitelé levice kladou důraz na sociální i politickou rovnost, řízení ekonomiky státem a kolektivismus. V současné teorii přibýly ještě dva další extremistické směry, a to nábožensky fundamentalistický extremismus a sekty a politický extremismus. Ani jeden z těchto směrů ale není přesně vymezen a dochází k jejich vzájemnému prolínání. Jan Chmelík (2012) ještě navíc vyzdvihuje dvě další relativně samostatná uskupení, a to hnutí Skinheads a islámský (islamistický) extremismus, protože dle autora přímo nezapadají ani do jednoho z výše zmíněných směrů.

Předmětem této diplomové práce je problematika pravicového extremismu, na jehož vymezení, historický vývoj i současnou podobu na území ČR se v následující kapitole blíže zaměříme.

---

⁷ Zpráva o extremismu a projevech rasismu na území České republiky v roce 2012.

3 PRAVICOVÝ EXTREMISMUS

Univerzální definice pravicově extremistických uskupení, jak je již zmíněno v předešlé kapitole, je nemožná a spíše by působila poněkud vágním dojmem. Pod pojem pravicový extremismus, respektive pravicově extremistická hnutí, lze zahrnout větší množství skupin či subkultur, které se vzájemně překrývají a vyznačují se určitými společnými znaky, ale zároveň se liší i v dílčích ideách nebo s ohledem na to, jak velký důraz jednotlivým definujícím znakům přiřkládají.

Pravicově extremistická uskupení se z historického hlediska zpravidla odkazují na ideologie nacismu nebo fašismu. To se projevuje zejména v kladení důrazu na ideu jednotného národa (fašismus) či jediné vyvolené rasy (nacismus). Dalším obvyklým znakem bývá otevřené vymezení se vůči imigraci, imigrantům a „nepřizpůsobivým etnikům“, která na území státu dlouhodobě pobývají.⁸ Pravicově extremistická hnutí se většinou vyznačují populistickými programy. Slibují chránit potřebné „obyčejné“ lidi, využívají lidského strachu z cizího nebo jiných (v současné době zejména sociálně - ekonomických) nejistot, obviňují politické reprezentanty či organizace ze selhání nebo například propagují zpřísnění sankcí či dokonce obnovu trestu smrti.

3.1 HISTORIE PRAVICOVÉHO EXTREMISMU V ČR

3.1.1 HISTORIE PRAVICOVÉHO EXTREMISMU V ČR DO ROKU 1989

V českém prostředí lze za zárodky pravicového extremismu považovat různé antisemitské postoje z konce devatenáctého a počátku dvacátého století. Židé byli obecně napadáni jako „národ, který cíleně usiluje o světovládu, nadřazuje se nad ostatní, rozkládá za pomoci zednářství křesťanství a jeho hodnoty a v rámci svého judaistického náboženství využívá rituálních vražd.“ (Mareš, 2003, s. 112) Jako příklad můžeme uvést tzv. „hilsneriádu“ z roku 1899, která vzedmula vlnu antisemitismu u širší české veřejnosti i do budoucích let. Šlo o obvinění Leopolda Hilsnera, tamního Žida, z rituální vraždy mladé dívky, jejíž tělo bylo objeveno v lese na Jihlavsku. Celý proces provázela výrazná antisemitská kampaň. Hilsner byl odsouzen k trestu smrti, který mu byl následně snižen na doživotí. Po devatenácti letech ve vězení mu byla udělena amnestie císařem Karlem I.

---

⁸ Charvát (Dovedu to pochopit? Hrozby neonacismu, 2008) uvádí jako příklad těchto etnik pro ČR romskou menšinu, pro Německo tureckou menšinu, pro Francii arabskou menšinu nebo pro Velkou Británii pakistánskou menšinu.

Na jeho obranu vystoupil například i Tomáš Garrigue Masaryk, budoucí československý prezident. Antisemitské smýšlení je patrné i u řady literátů či literárních periodik jako antisemitsky zaměřený časopis „Naše zájmy“ vycházející od roku 1903.

Po vzniku československého státu (28. 10. 1918) se objevila řada politických subjektů, které mohly do jisté míry oslabit demokracii nově vzniklého státu. Obecně k nim můžeme řadit pravicově orientované strany, jako byli národní demokraté, agrární konzervativci či klerikální pravice, ale zároveň nelze tyto strany považovat za jakkoliv krajně radikální a pravicově extremistické. Jelikož Československý stát byl státem mnohonárodnostním, vznikala i řada nejrůznější národnostních proudů, jejichž zájmem bylo rovné postavení těchto menšin v rámci Československého státu. Jednalo se zejména o menšinu německou, maďarskou a polskou.

Miroslav Mareš (2003, s. 114-132) rozděluje prvorepublikový pravicový extremismus analyticky na:

- subjekty, které měly svůj základ ve státopisných strukturách Československé republiky a postupně se dostaly do prostoru pravicového extremismu (např. Československá národní demokracie a Národní liga)
- fašisty sdružené kolem Národní obce fašistické, jejich předchůdců a odštěpených subjektů
- ostře nacionalisticky, fašisticky a antisemitsky orientovaná seskupení militantně naladěné inteligence (např. Vlajka)
- ultrakonzervativní katolické skupinky a jednotlivce s dominantními antidemokratickými a antisemitskými postoji

Prvorepublikoví pravicoví extremisté byli zaměřeni zejména proti skupině kolem T. G. Masaryka a E. Beneše (sdružované v tzv. Hradě), dále se stavěli proti „židomarxismu“, zednářství, korupci, partajnictví atd. Přesto můžeme konstatovat, že prvorepublikový pravicový extremismus nebyl pro demokracii příliš nebezpečný, protože většina společnosti nahlížela na krajně pravicové strany negativně a neztotožňovala se s jejich programem.

Pokud období první republiky pojíme s demokratickým uspořádáním státu, období tzv. druhé republiky, vzniklé krátce po podepsání tzv. mnichovské dohody z 29. září 1938, lze považovat za mezistupeň mezi demokracií a protektorátem vyznačující se

pravicově autoritativním režimem. Stát byl nucen ve své vnitřní politice čím dál tím více ustupovat nacistickému Německu. Negativní postoj k Československému státu zaujalo i Slovensko, Polsko, Maďarsko a Podkarpatská Rus. Začaly se objevovat antisemitsky laděné strany a organizace, které „potlačovaly tříštění národnostních sil a dbaly o rasovou čistotu, tj. upozorňovat na národně a státně rozvrtné živly, konat pravomocné policejní úkoly při vyhošťování emigrace a neárijců z Česko-Slovenska“ (Rataj, 1997, s. 89-90). Vláda navíc musela čelit teroristickým útokům směřovaným zejména proti židovským objektům ze strany českých fašistů.

Vyostřená atmosféra mezi Česko - Slovenskem a nacistickým Německem vyústila v okupaci Česko - Slovenska 15. března 1939. Dne 16. března 1939 byl zřízen Protektorát Čechy a Morava a české země byly vzaty pod „ochranu“ nacistického Německa. „V českých zemích tedy existoval totalitní nacistický režim, ten ale nebyl důsledkem domácího politického vývoje, ale cizí okupace“ (Mareš, 2003, s. 144). Přesto se objevilo nemalé množství kolaborantů, tedy osob, které měly, ať už z ideových nebo soukromých ziskových důvodů, pozitivní vztah k okupantům a aktivně s nimi spolupracovali na jimi vytyčených cílech. Přítrž všem kolaborantským tendencím byla dána osvobozením Československa v květnu 1945. „Ideový přínos“ kolaborace pro současné pravicové extremisty spočívá v „oddanosti myšlenkám nacismu, v prosazování fanatického antisemitismu, v odporu vůči demokracii a v antikomunismu. Dokonce řada z nich klade velký důraz na dobové ideově-propagační materiály a publikace, které byly v době Protektorátu tištěny a vydávány (Mareš, 2003, s. 154-159).

Po osvobození Československa a zejména pak po převzetí moci ve státě komunisty nastalo období ukončení výraznějších aktivit pravicového extremismu v českých zemích. Jeden totalitní režim byl nahrazen druhým. Propagace fašistických idejí se stala trestnou a byla přísně postihována. Je doloženo, že stále přetrvávaly některé skupiny předválečných a válečných ultrapravicových organizací či jednotlivců, ale nejednalo se o žádnou výraznější veřejnou politickou aktivitu. Na počátku šedesátých let se objevila nová forma pravicového extremismu, jejíž představiteli byli zejména mladí odpůrci komunistického režimu, kteří na důkaz revolty imitovali nacistické jednání či například kreslili nacistické symboly. Mareš (2003) tento druh pravicového extremismu nazývá „povrchním neonacismem“ a mnohdy spíše až nevhodným recesismem. Z let osmdesátých můžeme jmenovat neonacistickou skupinu Totenkopf v čele se Zoranem

Jankulovskim. Skupina v ulicích Brna několikrát bezdůvodně napadla kolemjdoucí nebo na ně pokřikovala antisemitské nadávky. Celá skupina byla brzy dopadena a její členové odsouzeni k odnětí svobody. V polovině osmdesátých let se na našem území začíná objevovat také skinheadská subkultura. Nadále přetrvávaly některé pravicově extremistické postoje, jako antisemitismus a rasismus (v té době reprezentovaný hlavně neuctivým a diskriminačním zacházením s Romy). „Aktuální rasistické předsudky vůči Romům (ale i naopak) mají mnohdy kořeny ještě v předlistopadové době“ (Mareš, 2003, s. 167). Příčinou bylo stěhování slovenských Romů na území Čech, což zvýšilo napětí mezi „bílymi starousedlíky“ a romským obyvatelstvem, které většinou nikdo nijak neřešil. Toto dění dalo pravděpodobně základ pro polistopadový pravicový extremismus v Československu.

3.1.2 HISTORIE PRAVICOVÉHO EXTREMISMU V ČR PO ROCE 1989

Pád komunistického režimu a následný vznik demokracie dal za vznik i řadě ultrapravicových struktur v české společnosti. Tyto subjekty se vyznačovaly velkou heterogenitou a tedy i poměrně složitým jednoznačným vymezením. Miroslav Mareš ve své knize *Pravicový extremismus a radikalismus* (2003) poukazuje na čtyři základní pilíře, okolo kterých se formovala nová ultrapravicová scéna v polistopadovém období. Tyto pilíře se navzájem prolínaly a ovlivňovaly. Šlo o:

- Osoby a skupiny, které chtěly cíleně realizovat radikálně pravicovou politiku. Z této oblasti je jednou z nejvýraznějších osobností Miroslav Sládek a jeho Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa.
- Osoby, které chtěly navazovat na historické koncepce české ultrapravice. Jednalo se například o katolické fundamentalisty a antisemity.
- Osoby z exilové ultrapravice, zejména osoby, které se nechaly inspirovat nejkonzervativnějšími odnožemi zahraničních politických stran (například nejkonzervativnějším křídlem amerického konzervatismu).
- Skinheadská mládežnická subkultura, která získala rasistickou dimenzi. Až masová popularita hnutí skinheads byla zapříčiněna vznikem hudebních skupin,

jejichž písně byly silně rasisticky či antisemitsky laděné.⁹ (Mareš, 2003, s. 180-181)

Celý vývoj české novodobé ultrapravice Mareš rozděluje do tří základních etap. Do roku 1992 docházelo k postupnému etablování ultrapravice v ČR. Výrazně posilnila skinheadská subkultura, byť pozbývala významnější ideologické vymezení. Do roku 1998, v druhé etapě, došlo ke strukturování ultrapravice. Ve třetí etapě docházelo k integračním snahám české ultrapravice. V roce 1998 vzniklo první konsistentní hnutí Národní aliance. Ze strany státu se již aktivně postupovalo proti extremistickým projevům, eliminaci extrémistických uskupení, začaly se monitorovat koncerty ultrapravicových hudebních skupin apod. Hnutí Národní aliance tak bylo roku 2000 ministerstvem vnitra rozpuštěno. S rozvojem informačních technologií však začíná přibývat propagandy ultrapravice na Internetu, kde je těžko postihnutelná.

3.1.3 SOUČASNÝ PRAVICOVÝ EXTREMISMUS V ČR

V současné době je na našem území zřejmý vzestup příznivců pravicového extremismu. Sdružují se do menších nacionalistických a neonacistických spolků a organizací, ale i neorganizovaných skupinek, proto je složité určit jejich počet. Přibližně se uvádí počet asi 5000 aktivních osob.¹⁰ Mezi nejznámější z ultrapravicových organizací řadíme Národní odpor objevující se i pod alternativou Svobodný odpor a Národní Alianci. Z politických uskupení pak nutno zmínit Dělnickou stranu¹¹, která vznikla roku 2002 jako levicové uskupení a postupně radikalizovala svůj program v xenofobní, úzce vyhraněnou ultrapravicovou stranu. Strana byla rozhodnutím Nejvyššího správního soudu roku 2010 zrušena pro bezprostřední riziko ohrožení demokracie, podporování násilí a její ideovou provázanost s nacionálním socialismem a neonacismem.¹² Představitelé strany, v čele s předsedou Tomášem Vandasem, však reagovali na situaci poměrně pružně přejmenováním strany na Dělnickou stranu sociální spravedlnosti (DSSS). Mimo svolávání mítinků a pochodů, nejčastěji v lokalitách, které obývá romské obyvatelstvo, je DSSS známa pro své Ochranné sbory. Ochranné sbory jsou polovojenské oddíly, jejichž cílem je ochrana hodnostářů a členů své strany, ale také pomoc občanům při řešení nejrůznějších

⁹ Za zmínku určitě stojí hudební skupina Orlík, jejíž členové se hlásili k českému nacionalismu inspirovanému kališnickou tradicí.

¹⁰ Zpráva o stavu extremismu na území ČR v roce 2012.

¹¹ Původně vznikla pod názvem Nová síla.

¹² viz http://www.nssoud.cz/main.aspx?cls=art&art_id=427

problémů. Takto je alespoň idea Ochranných sborů interpretována DSSS. Tento postup je však v přímém rozporu s konceptem demokratického státu, kde má ochranu obyvatelstva na starost policie či jiná volená pořádková služba. Jednou z neslavně známých akcí Ochranných sborů bylo dění kolem litvínovského sídliště Janov roku 2008, kde se nemalým přičiněním „monitorovacích jednotek“ Ochranných sborů DS vyhrotily vztahy mezi místním majoritním „bílým“ obyvatelstvem a romskou minoritou¹³.

Přestože dle poskytnutých údajů ministerstva vnitra¹⁴ došlo v roce 2012 oproti roku 2011 k mírnému poklesu trestných činů s extremistickým podtextem, v první polovině roku 2013 se situace na několika místech ČR opět přiosťřila.

V posledních letech se jako problémový region ČR začal jevit Ústecký kraj. Situace se v roce 2011 přiosťřila zejména ve Šluknovském výběžku, kde se místní majorita výrazně postavila proti tamnímu romskému obyvatelstvu. Protiromské demonstrace se udály v květnu 2013, opět v Ústeckém kraji, ve městě Duchcov. Pravicoví extremisté, napříč organizacemi a subjekty, se účastnili těchto protiromských protestů, které byly místní majoritou organizovány, nebo samotní extremisté stáli za svoláváním otevřených protestů a následných pochodů proti romské minoritě. Jedním z cílů této veřejné podpory nespokojených obyvatel je snaha o popularizaci ultrapravice mezi běžným obyvatelstvem, stejně jako to bylo v případě sídliště Janov v roce 2008 nebo v severočeském městě Duchcov. Vzhledem k tomu, že byl těmto akcím dáván i velký prostor v médiích, bez pochyb do jisté míry docházelo i k ovlivňování další populace, ať už pozitivní nebo negativně cestou.¹⁵

3.1.4 PŘEHLED NOVÝCH TRENDŮ V PROSTŘEDÍ ČESKÉ KRAJNÍ PRAVICE

V poslední dekádě je v prostředí české krajní pravice patrný posun i ve strategické a ideologické oblasti. Novými trendy, které jsou většinou přebírány ze zahraničí, se zabývají autoři Josef Smolík a Petra Vejvodová ve svém článku *Nové trendy české krajní pravice* (Rexter, 01/2013). Obecně lze tvrdit, že současná krajní pravice – pomineme-li stále existující radikální odnože, které naopak prosazují návrat k tradičním ideám a programu pravicového nacionalismu – se snaží přecházet od ryze politické

¹³ viz <http://www.novinky.cz/domaci/151155-golfovymi-holemi-a-klacky-vitali-litvinovsti-romove-aktivisty.html>

¹⁴ Zpráva o stavu extremismu na území ČR v roce 2012.

¹⁵ V souvislosti s obrazem pravicového extremismu v českých médiích proběhla rozsáhlá mediální analýza, kterou zpracovala společnost NEWTON Media s podporou Nadace Open Society Fund Praha v období od března do července 2010.

angažovanosti do většiny oblastí běžného života svých členů s cílem stát se plně jeho součástí. Již se tedy nejedná o tajné občasně akce, ale o programové snahy oslovit a přilákat do svých řad zejména mladší generace.

Děje se tomu tak v několika oblastech. Jednou z těch nejvýznamnějších a pro mladé lidi nejdostupnější je oblast nových médií, zejména internetu. Internet otevírá celou řadu možností, jak propagovat myšlenky neonacismu široké veřejnosti. Ať se jedná o konkrétní webové stránky, společně sdílené skupiny na sociálních sítích, nebo volně dostupná amatérská videa z neonacistických koncertů a jiných akcí na streaming serverech. Tento typ šíření je nebezpečným zejména v tom, že snadno překračuje státní hranice a jeho monitorování je v podstatě nemožné.

Další oblastí, kde je patrná změna, je snaha o proměnu image. V různých publikacích zaměřených na charakteristiku pravicového extremismu (např. Symbolika extremistických hnutí; Hrozby neonacismu, příležitost demokracie) bývá čtenářům představen vzhled typického neonacisty většinou jako holohlavého muže, v tmavém oblečení a obuvi určitých „sympatizujících“ značek. V posledních letech je ale i v této oblasti patrný odklon od tohoto poněkud kontroverzního způsobu sebe prezentace k modernějším, pro mladé přístupnějším stylům. Vzhled, jako symbol spřízněnosti s krajně pravicovou scénou, už není tak důležitý jako jednotný politický názor. Příkladem jsou političtí reprezentanti krajně pravicových hnutí, kdy jejich vizáž je záměrně volena, aby působili dojmem zcela kompetentních osob - politiků, které vidáme denně v médiích. Další změnou v oblasti image je snaha angažovat se v dobročinných akcích s cílem vylepšit svůj obraz před širokou veřejností.

Další změna proběhla v rámci hudební scény. V posledních letech se objevují hudební styly, které dříve nebývaly spojovány s neonacistickou scénou, za to mají potenciál získat popularitu u mladých. Jedná se například o NS hip hop nebo NS reggae. Oblíbeným mezi mladými se také stal tak zvaný hardbass. „Jedná se o tanec na elektronickou hudbu s převážně ruskými texty na veřejném prostranství, jako jsou náměstí, stadiony, parky, ulice, nákupní centra, banky, restaurace či kostely.“ (Smolík, Vejvodová, 2013, s. 108). Texty jsou heslovité a většinou mají rasový, nacionální nebo protispolečenský podtext. Tanečníci mají většinou obličej krytý maskami a na sobě

oděvy s různými symboly neonacistických skupin¹⁶, které jsou známé ostatním členům hnutí. Často se navzájem natáčejí a svými videi se prezentují právě na internetu. Hardbass je populární zejména u mladé generace, pravděpodobně protože se mohou veřejně projevit a zároveň jim nehrozí téměř žádné postihy ze strany orgánů státní ochrany.

Přes veškeré výše zmíněné trendy a změny, kterými se krajně pravicová scéna snaží modernizovat a otevřít zejména mladším generacím, existují v jejích řadách i odpůrci tohoto počínání. Tito odpůrci vytýkají změnám jejich odklon od původní ideologie a o to více lpí na zdůraznění základních principů nacismu. Na druhou stranu právě v nových trendech tkví největší nebezpečí pro cílovou skupinu této diplomové práce, protože působí daleko atraktivnějším dojmem a ideologický podtext se k mladistvému dostává buďto později nebo v latentní formě.

---

¹⁶ Symbolika je neodmyslitelnou součástí pravicově extremistických uskupení, zejména pak v subkultuře skinheads. Nejrůznější symboly (čísla, písmena, barvy, runy), které pravicoví extremisté používají, jim napomáhají jednak k otevřené demonstraci své identifikace s ideologickou myšlenkou a zároveň jsou pro orgány právní ochrany – pokud se jedná o nejednoznačné symboly např. číslo 88 znamenající Heil Hitler – těžko trestně postihnutele. (Chmelík, 2012)

4 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY VÝVOJE MLADISTVÉHO

Téma této diplomové práce je úzce spojeno s konkrétní věkovou skupinou. Považuji proto za vhodné věnovat se problematice vývoje psychiky mladistvých a procesu hledání vlastní identity jako systému hodnot a postojů vůči okolnímu světu a druhým lidem.

Cílovou skupinou této diplomové práce jsou žáci osmých a devátých tříd základní školy. Jedná se tedy o chlapce a dívky ve věku 13 – 15 věk. Tento věk je z hlediska vývojových změn velmi významný. Vývojová psychologie využívá pro toto období termín puberty. Jak uvádí psycholog Otto Čačka: „V těchto dvou stádiích /pozn. autora myšlena stádia puberty a adolescence/ se dítě musí během několika let proměnit tělesně, fyziologicky, psychicky, i společensky na dospělého člověka se zformovanou a vyhraněnou osobností, uceleným světovým názorem; připraveného k produktivní práci v zaměstnání, k zodpovědnému manželství a rodičovství i k začlenění do občanského života“ (Čačka, 2004, s. 222). Během období dospívání je jedinec vystaven celé řadě rizik. Ať už se jedná o nebezpečné tendence k experimentům s návykovými látkami nebo právě ohrožení takovými sociálními skupinami, jako jsou sekty či extrémistické skupiny, které využívají různých manipulativních přístupů. Prostředí těchto sociálních skupin je nebezpečné nejen z hlediska zatažení jedince do často protizákonných aktivit, ale ohrožují i jeho úspěšné vzdělávání a uplatnění v budoucím pracovním životě. V dospívání jedinec začíná řešit vážnější otázky společenského dění. Objevují se představy existence jen jedné jediné pravdy, běžné je pohrdání dospělými a i rozhořčení nad stávající situací ve společnosti. Mladý člověk se většinou uchyluje k řešením, která jsou z jeho pohledu nejsprávnější, ale zároveň velmi zjednodušená. Z těchto důvodů je období dospívání velmi často označováno „časem idealismu“ (Fontana, 2010, s. 268-9).

Důležitými procesy vedoucí k vytvoření samostatné osobnosti jsou procesy sebepoznání a sebepojetí. Mladí lidé se velmi často během těchto procesů snaží napodobit nějaký vzor či ideál, jehož obraz je pro ně atraktivním. Hovoříme o modelu vývoje egoidentity, jehož autorem je J. E. Marcia (in Čačka, 2000), kdy od „difuzní identity“ jedinec přechází přes další stádia ke zralé „ego-identitě“. „Difuzní identita“ je stádiem, kdy jedinci chybí osobní názory. Je zmateným, často mění názory, je nevyzrálý. Druhým stádiem tohoto modelu je tzv. přejatá identita“, kdy „... cíle, postoje, ideály i

hodnoty jsou přejaty z nejrůznějších modelů dospělých a to bez kritického zhodnocení, myšlenkového hledání a pokusů o vlastní řešení“ (J.E. Marcia in Čačka, s. 225). Třetím stádiem je tzv. moratorium. Jedná se o mezidobí, kdy jedinec experimentuje s různými stanovisky, alternativními způsoby chování. Celý proces vývoje egoidentity by měl být zakončen čtvrtým stádiem „zralé identity“, kdy je schopen kriticky hodnotit a rozhodovat se na základě svých názorů. Ne všechny osobnosti ale projdou všemi stádii, některé v určitých z fází setrvávají déle či naopak kratší dobu, jiní čtvrtého stádia nedosáhnou nikdy.

Právě během druhé fáze přejaté identity je pro dospívající nutné vytvořit vzory, které pro ně budou dostatečně inspirativní v pozitivním slova smyslu. V tomto ohledu je zřejmý velký význam školy, jako instituce, která má vedle rodiny vzdělávací a také výchovnou funkci. Ve škole jedinec navazuje důležité přátelské a i nepřátelské vztahy s vrstevníky. Všechny tyto interakce pak ovlivňují další stádia jeho vlastního sebepojetí, jeho hodnoty a představy o životě. Právě snaha jedince být respektován a cítit se součástí daného kolektivu ho vede k chování a vystupování, které je v referenční skupině žádané a běžné čili konformní. Vzhlíží-li tedy dospívající ke skupině s vyhraněnými pravicovými názory, převezme vzorce chování, jednání této skupiny a pravděpodobně i způsob jejich prezentace vůči okolí.

4.1 CESTA K EXTREMISMU

Výzkumnice Adéla Zelinda ve svém článku *Proces politické socializace pravicového radikála a extremisty a možnosti pedagogického působení* rozlišila tři základní kategorie, které mohou jedince zásadně ovlivnit v jeho inklinaci k extrémním stanoviskům a názorům. To, jaký z těchto tří faktorů stál na počátku, pak většinou ovlivňuje další nasměrování jedince v pravicovém politickém přesvědčení a i to, jak hluboká a dlouhá bude jeho spjatost s tímto prostředím. Politickou socializací rozumíme „ utváření norem, přijímání politické konformity, hodnotové orientace člověka, z ní plynoucích postojů a samozřejmě také nejrůznějších předsudků“ (Zelenda, s. 4). Proces politické socializace je významnou součástí procesu zespolečenštění člověka (tj. socializace), kdy důležitou roli hraje rodina, vrstevníci, škola i sociální zázemí jedince.

Prvním z těchto faktorů je faktor negativní zkušenosti, který je pravděpodobně tím nejčastějším případem. „Jedná se o negativní vymezení se vůči něčemu, co je

povětšinou předmětem oné negativní zkušenosti“ (Zelenda, s. 7). Aplikujeme-li tento faktor na české prostředí, onou negativní zkušeností bývá nejčastěji špatný zážitek s představiteli romského etnika (šikana, napadení, slovní útoky). Tyto negativní zkušenosti pak mohou vézt k přenesení rasistických postojů vůči celému romskému etniku a dalšímu rozšiřování vůči dalším menšinám. Velkou roli hraje i lokalita, kde jedinec vyrůstá. Obecně platí, že extremismem jsou více ohroženi jedinci z lokalit, kde jsou dlouhodobější problémy soužití mezi majoritou a Romy, a také z lokalit s vysokou nezaměstnaností a nižším životním standardem. Tento předpoklad je i jednou z hypotéz dotazníkového šetření této diplomové práce.

Druhým faktorem je deziluze a skepse. „Člověk, který je do jisté doby konformní vůči demokratickému zřízení a jeho ústavnímu rámci, náhle projde otřesem, zklame se v tom, co pro něj doposavad představovalo jistotu a samozřejmost, o čem třeba ani příliš nepotřeboval přemýšlet“ (Zelinda, s. 8). Autoři publikace *Vzdělávání a extremismus* (2005), N. Demjančuk a L. Drotárová, pro bližší vysvětlení využívají koncept sociologa a filozofa Z. Baumana o tekuté modernitě (Demjančuk, Drotárová, 2005) a jeho neméně známého předchůdce E. Durkheima, který pracoval s termínem anomie. Žijeme v moderní době, ve které už neplatí známé vzorce, normy a sociální role. Mění se svět vede ke ztrátě jistot, naučených vzorců chování, norem a zároveň vzrůstu výskytu sociálně patologických jevů a směrů. Lidé se snaží vracet k tradicím a řádu věcí, kterými se velmi často prezentují právě ultrapravicová hnutí. Ta svým sympatizantům nabízí pro ně „ztracený svět pospolitosti, tradičních a striktně závazných hodnot, svět, jehož organická jednota není narušována vpády cizích zvenčí, cizích, kteří přinášejí matoucí a nepřehledné prvky do této přehlednosti a známosti, svět pospolitosti, která je zobrazována jako negativní otisk anomické současnosti“ (Demjančuk, Drotárová, 2005, s. 34). Pro mladistvé, kterým se teprve vytváří hodnotový systém a kteří mohou mít zároveň pocit, že ztrácí orientaci v tomto světě, poskytuje skupina s jasnými názory a vymezením proti jiné skupině osob pocit bezpečí a sounáležitosti. Stává se ale, že po čase se i v extremistické ideologii může dotyčný zklamat a oporu hledá v dalších uskutenčeních nebo uzavření se do sebe.

Třetí faktor lze nazvat jako faktor identifikace, vlivu subkultury a vrstevnické skupiny. Jedná se o vliv vrstevníků či dalších vzorů, do kterých se dospívající projektuje

během vlastního hledání své identity. Počátkem obvykle bývá určitá záliba, oblíbený hudební žánr, způsob oblékání nebo druh zábavy, po té dotyčný začne náhodně nebo účelově přebírat další znaky dané skupiny. Tento faktor, jak už bylo zmíněno výše, se v poslední době objevuje i jako jeden z nových trendů ultrapravicových hnutí a je pro cílovou skupinu této diplomové práce tím nejpravděpodobnějším způsobem napojení na ultrapravicovou scénu.

5 PRAVICOVÝ EXTREMISMUS A VZDĚLÁVÁNÍ

Problematika pravicového extremismu se v posledních letech dostala do povědomí široké veřejnosti i kvůli významnému nárůstu jeho příznivců právě z řad mládeže. V roce 2009 byla proto vládou ČR přijata *Strategie boje proti extremismu*. Dle autorů článku *Školní výuka a politický extremismus* Miroslava Mareše a Josefa Smolíka (2010) je tato strategie postavena na pěti základních pilířích:

1. Komunikací proti demagogii

Tento pilíř pracuje s premisou, že síla ideologie extremismu může vzrůstat z lidské nevědomosti. Otevřená komunikace a možnost alternativy se tak může stát účinnou zbraní v boji proti extremismu.

2. Vědomostí proti totalitářům

Druhý pilíř vychází z faktu, že lidé seznámení s problematikou si mohou lépe vytvořit obranné argumenty proti nebezpečným myšlenkám. Škola je místem, kde je vysvětlována výhodnost demokratického uspořádání.

3. Jednotná protixtremistická platforma

Nejen ministerstvo vnitra a policie jsou složky bojující proti extremismu. Boje se účastní i jiné vládní i nevládní organizace. Předpokladem třetího pilíře je, že jen jejich vzájemná spolupráce může vést k úspěšnému potlačení extremistických nálad ve společnosti.

4. Odbornost a imunita

Je nutná profesionalizace osob, které s extremismem bojují. Těmto osobám by měl být dán i dostatečný prostor pro zvýšení úspěšnosti v tomto boji.

5. Efektivně a korektně proti násilí

Posledním pilířem je nutnost nekompromisních postihů pachatelů trestné činnosti, a to co nejefektivnější cestou.

V oblasti školství je důležitý zejména první, druhý a třetí pilíř. Jde zejména o intervenci preventivní, která obsahuje šíření osvěty a pozitivních vzorů, než represivní. Ale

i pedagogické působení může hrát významnou roli pro jedince, který je již součástí dané extremistické skupiny.

5.1 RVP

Nutnost šířit vědomosti v rámci kurikula je zřejmá v dokumentu Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání (2007). V rámcových vzdělávacích programech jsou pak témata nebezpečí extremismu a s ním spojené problematiky postihnuta ve vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“. „Důležitou součástí vzdělávání v dané oblasti je prevence rasistických, xenofobních a extrémistických postojů, výchova k toleranci a respektování lidských práv, k rovnosti mužů a žen a výchova k úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí i k ochraně uměleckých a kulturních hodnot“ (RVP, 2007). Vzdělávací oblast „Člověk a společnost“ se rozděluje na dva vzdělávací obory: Dějepis a Výchovu k občanství.

V dějepisném vzdělávacím oboru je jedním u očekávaných výstupů schopnost žáků charakterizovat jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení a zejména jejich důsledky. Žáci by měli být schopni kriticky zhodnotit nebezpečí totalitarismu a vypjatého nacionalismu na základě historických precedentů.

Ve vzdělávacím oboru Výchova k občanství se žák s tematikou související s extremismem setkává hned v několika oblastech. Ať už se jedná o tematický celek Člověk ve společnosti, kde některé z očekávaných výstupů jsou objasnění potřeby tolerance ve společnosti a rozpoznání netolerantních, rasistických, xenofobních a extremistických projevů chování. Dále se s problematikou setkáváme v tematickém celku Stát a právo, kde jedním z očekávaných výstupů je znalost a respektování zájmů a práv svých i druhých lidí. Také by měl být žák schopen posoudit významnost ochrany lidských práv a svobod.

S problematikou osvěty a prevence patologických jevů ve společnosti pracují i vybraná průřezová témata. Jednak je to průřezové téma Výchova demokratického občana, jehož jednou z priorit je seznámit žáky s demokratickými principy a respektování jakýchkoliv odlišností mezi kulturami. Dalším průřezovým tématem je pak multikulturní výchova, která se prolíná všemi vzdělávacími oblastmi. Právě multikulturní výchova napomáhá zakotvit v žácích toleranci, solidaritu a respekt ke kultuře menšin žijících na

našem území. Demokracie se totiž nevyznačuje jedním jediným správným a unifikovaným názorovým a hodnotovým proudem, právě naopak. Také není třeba vyzdvihovat demokratický režim jako nejlepší a bezchybný, naopak je dobré prezentovat i jeho stinné stránky, ale zároveň upozornit na neexistující příhodnější alternativu.

5.2 POSTUP PRÁCE S ŽÁKEM ČI STUDENTEM VÁZANÝM NA EXTREMISTICKOU STRUKTURU

Na úvod je třeba říci, že práce pedagoga s žákem se vždy odvíjí od stupně, jak je žák do extremistické skupiny začleněn. Dle toho se také odvíjí i její efektivita. Jak jsem již zmínila výše, práce pedagoga je spíše preventivní než represivní. Represivní zásah již závisí na orgánech k tomu povolaných (Policie ČR). Po celou dobu intervence pedagoga je taktéž důležitá jeho spolupráce s rodinou, případně se školním metodikem pro prevenci kriminality a i dalšími organizacemi, které se problematikou zabývají. Velmi podstatné je také odhalení pohnutek, jež žáka vedly k jeho extremistické orientaci. Mnohdy pochopení kontextu žákovo rodinné i osobní situace odhalí skryté důvody pro jeho vyhraněné počínání. (Dovedu to pochopit?, 2008, s. 124). Autoři Mareš a Smolík (2010) se odkazují na práci německého experta Wilfrieda Schubartha, který se právě pedagogickým přístupem proti extremismu zabývá. Schubarth rozlišuje tři stupně prevence: primární, sekundární a terciární.

Prevence primární je prevencí pro běžné žáky, která probíhá převážně dle výše zmíněných kurikulárních dokumentů, exkurzí, dlouhodobějších projektů, kterých se škola či třída může účastnit. Účelem této prevence je prezentovat základní principy demokracie a vznést argumenty proti extremistickým postojům, tak aby žák sám došel k zamítavému stanovisku pro tento směr.

Druhou prevencí je pedagogická práce s extremisticky orientovanými žáky, kteří však ještě nemají pevně vytvořené vazby s extremistickou subkulturou. Zde je dle Schubartha třeba o snahu co nejvíce daného žáka začleňovat do školních i mimoškolních aktivit a stejně jako v případě prvním systematicky obhajovat demokratické principy či alespoň aktivně debatovat o důvodech zvolené orientace žáka. Pedagog by se měl vyvarovat jakýchkoliv pokusů o zesměšňování nebo úplné odmítání názorů žáka a snažit se argumentovat jen relevantními fakty. Pedagog by měl vést, spíše než konfrontační, konstruktivní debatu, přestože je pravděpodobné, že extremisticky orientovaný žák se

bude snažit o opak a argumentovat zjednodušenými, neopodstatněnými odůvodněními. (Dovedu to pochopit, 2008, s. 122-125)

Terciární prevence je prevencí pro žáky, kteří sdílí extremistické názory a mají již pevné vazby na skupiny podobně smýšlející. V tomto případě by se měl pedagog „cíleně věnovat problémům, které extremisticky orientovaný žák má, ne těm, které způsobuje“ (Schubarth in Mareš, Smolík, 2010, s. 44). Poslední skupinou jsou žáci, kteří aktivně působí v extrémistických organizacích. Zde již Schubarth vnímá značné limity v působení pedagoga. Jeho působení vidí maximálně v případě, že má žák snahu ze skupiny vystoupit.

5.3 KONKRÉTNÍ PEDAGOGICKÉ TECHNIKY

Pedagogických technik pro práci s extrémisticky orientovanými žáky resp. pro šíření osvěty pro běžné žáky je celá řada. v této diplomové práci jsou vybrány ty techniky, které ve své dosavadní pedagogické praxi autorka sama vyzkoušela a jejichž průběh se jí osvědčil. Všeobecně platí, že než se pedagog pouští do jakékoliv osvěty či intervence, je nutné, aby byl s problematikou pravicového extremismu náležitě seznámen a byl schopen podávat studentům relevantní informace a stanoviska k této problematice.

5.3.1 DISKUSE

Pedagogických technik pro práci s extrémisticky orientovanými žáky resp. pro šíření osvěty pro běžné žáky je celá řada. Jednou z těch nejzákladnějších je metoda dialogu, diskuse s žáky. V německé učebnici *Gegen Rechtsextremismus: Handeln für Demokratie* (2008) jsou uvedeny užitečné rady pro vedení diskuse s žáky s extremistickými názory:

- Pokládejte otevřené otázky

Místo uzavřených otázek, které jsou více zavádějící a pro žáka lehce zodpověditelné, je lepší klást otázky, nad jejichž odpovědí se žák musí hlouběji zamyslet a zformulovat smysluplný argument.

- Nespolupracujte při změně tématu

Je pravděpodobné, že se žák bude snažit přeskakovat z jednoho tématu na druhé, přičemž ani u jednoho nebude zacházet do hloubky. Učitel by se měl pokusit se nad každým tématem pozastavit déle a probrat ho co nejdetailněji. Je totiž velmi

pravděpodobné, že právě v detailnější analýze objeví v žákových argumentech trhliny či neznalost problematiky.

- Zůstaňte klidný

Pedagog by měl zachovat chladnou hlavu, pracovat s hlasem i s dalšími neverbálními projevy jako je mimika a řeč těla

- Vyhýbejte se hlavnímu řečníkovi

V případě, že je dialog veden v rámci vyučování před celou třídou, neměli by být opomíjeny názory zbylých žáků. Pedagog by neměl zapomínat, že i oni si během diskuse vytváří názor, zvláště pokud je jejich postoj k problematice nerozhodný. Navíc nalezení spojení mezi vrstevnickou skupinou může být důležité i s psychologického hlediska

- Pracujte s humorem

Humor či sebeironie odhaluje kantorovu „lidskou“ stránku, čímž se pak může zdát blíže žákům a tedy i jeho názory.

- Argumentujte na osobní rovině

Osobní zkušenost a zážitek je vždy důležitější než anonymní příběh z učebnice, proto by se učitel měl na tyto osobní zážitky žáků ptát a pracovat právě s nimi.

- Upozorňujte na důsledky

Pokud žák používá během diskuse výroky, které překračují hranici trestného činu podněcování k nenávisti, učitel by měl zasáhnout a dotyčného na tento fakt a zejména jeho možné důsledky upozornit a hlavně vysvětlit proč tomu tak je.

- Odmítejte zjednodušení

Jak už je zmíněno u bodu o změně tématu, žák většinou celou problematiku vnímá velmi zjednodušeně. Kantor by ho měl na tento fakt upozornit a představit mu celou komplexnost problému. To je však podmíněno důkladnou znalostí problematiky i ze strany pedagoga samotného.

- Nemoralizujte

Žák, zejména ve věku dospívání, se většinou staví negativně k jakékoliv snaze o napomínání či moralizování. V diskusi by měl mít každý šanci na vyslovení svého názoru, pokud však není v rozporu se zákonem.

5.3.2 BRAINSTORMING

Brainstorming je technikou, která je vhodná zejména v úvodu, kdy chceme zjistit, co vše žáci o tématu vědí. Metoda má svůj původ v USA v první polovině 20. století, kdy byla používána v jedné reklamní agentuře. Jedná se o metodu, kdy žáci společně shromáždí vše, co o tématu vědí či naopak. Výsledky jsou zapisovány na viditelném místě (arch papíru, tabule nebo flipchart), přičemž jeden nápad evokuje či asociuje druhý. Brainstorming je pro učitele přínosný tím, že lehce zjistí, na co je třeba se zaměřit, od čeho začít, kde jsou nedostatky. Navíc metoda podporuje týmovou spolupráci žáků a studentů a podporuje otevřenou atmosféru pro případnou diskusi o tématu ve třídě.

5.3.3 MYŠLENKOVÁ MAPA

Podobnou technikou jako brainstorming je i technika myšlenkových map. Jedná se o grafické znázornění, které vede k praktickému utřídění látky. Do středu tabule či archu papíru je zapsáno heslo (v našem případě například extremismus) a žáci, buď individuálně nebo ve skupinách, navrhuji myšlenky, které jim pojem evokuje. Zároveň by měli být žáci schopni vysvětlit způsob grafického uspořádání jejich myšlenek.

5.3.4 SLEDOVÁNÍ DOKUMENTU

Dokumentární film je určitě velmi účinnou technikou pro probírání tématu extremismu. Nabízí se celá řada dokumentárních filmů pro danou problematiku.¹⁷ Pedagog by se ale měl vyvarovat jen pasivnímu sledování dokumentu. Dobré je na počátku hodiny zadat žákům například otázky, na které naleznou během sledování odpověď, případně dokument během promítání pozastavovat a debatovat o shlednutém obsahu.

5.3.5 PŘÍPADOVÁ STUDIE

Případová studie je metodou, která představuje učivo jako problém z reálného života, čímž jednak ospravedlňuje smysluplnost učebního procesu a také získává žákovu pozornost. Pedagog by měl žákům představit reálnou či smyšlenou postavu, na jejímž příběhu může ilustrovat danou problematiku.¹⁸

¹⁷ Na základních a středních školách je rozšířen zejména projekt Jeden svět na školách, jehož řešitelem je společnost Člověk v tísni, o.p.s., a o kterém jsou podány podrobnější informace v kapitole 5.4.

¹⁸ Vhodným nástrojem pro ilustraci nejrůznějších životních situací může být například internetový projekt Czechkid (www.czechkid.cz), který je primárně zaměřen na multikulturní výchovu, jehož podrobnější popis můžeme nalézt také v kapitole 5.4.

5.4 VYBRANÉ PŘÍKLADY PROJEKTŮ A PROGRAMŮ ZABÝVAJÍCÍCH SE VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ I PEDAGOGŮ DANÉ OBLASTI

Aby byl pedagog schopný poskytnout patřičné informace a mohl reagovat v případě jakékoliv konfrontace s žákem sympatizujícím s extrémistickými názory, je nutné, aby i pedagogové podstupovali vybraná školení a dále se v této oblasti vzdělávali. Nabídek možností dalšího vzdělávání pro učitele s tematikou práce s extremisticky orientovanými žáky či prevence je celá řada. Řadu z nich zastřešuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy nebo Ministerstvo vnitra. Na vzdělávacích akcích spolupracuje i řada nevládních organizací. Pro žáky samotné se v poslední době objevuje celá řada zajímavých projektů, které se zábavnou a zajímavou formou snaží představit problematiku hrozby extremistických hnutí, multikulturní výchovy či lidských práv.

Pro účely této diplomové práce byly zvoleny tři subjekty či programy, které se v této problematice úspěšně realizují.¹⁹ Jednou z nevládních organizací, které se nejvýznamněji zapojují do problematiky, je obecně prospěšná společnost Člověk v tísni.

5.4.1 ČLOVĚK V TÍSNI, O.P.S.

Obecně prospěšná společnost Člověk v tísni patří v České republice mezi nejznámější a nejstarší neziskové organizace. Pole jejího působení je široké, sahá od mezinárodní humanitární pomoci až po poradenství pro obyvatele sociálně vyloučených oblastí České republiky. Tudiž i oblast šíření osvěty a dalšího vzdělávání na poli lidských práv, sociální integrace a v oblasti interkulturního vzdělávání má neopominutelné místo v jejích programech a projektech.

---

¹⁹ Výběr subjektů a projektů proběhl na základě osobní zkušenosti autorky této práce právě s těmito subjekty. Autorka však nechce zpochybňovat činnost a úspěšnost i jiných projektů.

5.4.1.1 VARIANTY

Program Varianty funguje již více jak deset let. Program se zaměřuje na zmiňovanou oblast interkulturního vzdělávání a globálního rozvojového vzdělávání. Právě interkulturní vzdělávání úzce souvisí se snahou vytvořit tolerantní společnost, jejíž členové, kromě kultury vlastní, znají a uznávají kultury odlišné. Program nabízí semináře a workshopy pro pedagogy, ale i vzdělávací semináře či projekty pro žáky základních a středních škol. Dále poskytují nejrůznější metodické listy, publikace a příručky, které napomáhají šířit osvětu ve výše zmíněných oblastech. (www.varianty.cz)

5.4.1.2 JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH

Projekt Jeden svět na školách (www.jedensvetnaskolach.cz), který je rozšířen na základních a středních školách, má již také dlouholetou tradici. V rámci tohoto projektu jsou školám poskytovány výukové sady dokumentárních filmů či jiných audiovizuálních materiálů z určité problémové oblasti. K dokumentárním filmům jsou pro pedagogy připravené i metodické materiály. Pokud se chce škola aktivně do projektu zapojit, může se účastnit i paralelních projektů. Zejména je to možnost projekce filmů z nabídky Mezinárodního filmového festivalu o lidských právech Jeden svět, dále to jsou možnosti účasti škol na nejrůznějších týmových projektech. Pro střední školy to pak jsou studentské filmové kluby nebo účast ve studentských volbách, které každoročně poskytují cenné informace o názorech a postojích naší mládeže.

5.4.2 CZECHKID

Projekt Czechkid (www.czechkid.cz) je internetovým projektem, který napomáhá zavádění multikulturní výchovy do škol. Czechkid vznikl ve spolupráci mezi Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy, British Council a Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy.

Celý projekt pracuje s osobní zkušeností každého žáka či studenta v rámci jemu blízkého životního prostředí s rozdílnými kulturami. V rámci projektu se žák seznamuje s několika postavami – teenagery - z různého sociálního a kulturního prostředí. Autorům projektu nešlo o vytvoření představy typického Roma, Vietnamce či pravicového nacionalisty, ale naopak vytvořit postavy z reálného života, kde nic není černobílé.

Při prvotním představení hlavních hrdinů se žáci seznamují s jejich rodinným zázemím, zvyky, tradicemi, náboženským vyznáním, ale i jejich koníčky nebo oblíbenými

předměty ve škole apod. Již zde může žák komparovat s vlastním životem, hledat podobnosti i rozdíly. V další části jsou uvedeny konkrétní životní situace a události, ve kterých se jak žák samotný, tak i postavy ocitají. Tyto situace se odehrávají například v kině, ve škole, na hřišti a postavy zde prostřednictvím krátkých dialogů řeší problémy všedního dne, ale i témata daleko závažnější (pokrývající oblast multikulturní výchovy). Cílem projektu je vyvolat v žákovi pocit sebereflexe, protože na konci každého dialogu jsou následně připraveny doplňkové otázky a úkoly. Pro pedagogy jsou k dispozici podkladové materiály a doplňkové texty přímo na webových stránkách projektu nebo i metodická příručka, která byla v rámci projektu vydána.

Celý projekt je volně přístupný na internetu a je vytvořen pro žáky atraktivní interaktivní formou dokonce i v anglickém jazyce, takže je možný i mezipředmětový přesah.

5.4.3 ASI – MILOVANÍ, O. S.

Dalším projektem, který je zaměřen na další vzdělávání pedagogů i žáků v oblasti hrozeb extremismu je projekt občanského sdružení Asi-milování Hrozby neonacismu/ Příležitosti demokracie – výchova k aktivnímu občanství. (www.asi-milovani.cz) Toto občanské sdružení se snaží v lidech, a zejména v mládeži, vzbudit pocit občanské odpovědnosti a také je informovat o případných důsledcích jejich rozhodnutí. V rámci zmíněného projektu je nabízeno několik seminářů pro pedagogy, lektory i žáky základních a středních škol. Nabízený metodický seminář pro pedagogy se skládá ze dvou částí. Z teoretického bloku, ve kterém jsou pedagogové seznámeni s problematikou extremismu, jeho dělením, základními pojmy, symbolikou, současnými trendy apod. Druhá část je pak věnována konkrétním příkladům z praxe, předávání osobních zkušeností pedagogů s extremisticky orientovanými žáky a navrhování postupů práce ve třídě respektive škole na dané téma nebo na vlastní práci s žáky či studenty, kteří extremistické názory již zastávají. V rámci projektu vyšla i příručka pro pedagogy či lektory pohybující se v této oblasti, která aktualizuje příručku *Dovedu to pochopit? Hrozby neonacismu* vzniklou v rámci výše zmíněných Variant, Člověka v tísni, o.p.s., v roce 2008.

Sdružení v rámci projektu navíc plánuje na říjen roku 2013 mezinárodní konferenci Hrozby extremismu / příležitosti demokracie, Principy všedního hrdinství

v Kutné Hoře, která bude zaměřena na čtyři základní témata: demokracie, totalita, extremismus a lidská práva.

6 VÝZKUMNÁ ČÁST

V této části práce bude představen kvantitativní výzkum, který byl proveden formou dotazníku. Výzkum byl proveden v průběhu jednoho roku na čtyřech základních školách ze dvou rozdílných krajů a byl realizován s cílem odhalit znalost žáků osmých a devátých tříd základních škol o problematice pravicového extremismu, ale i o pojmech s tématem úzce spojených. Dalším očekávaným výstupem tohoto výzkumu bylo odhalení osobních postojů a názorů žáků osmých a devátých tříd na pravicový extremismus a idejí s ním spojených.

6.1 VÝZKUMNÁ METODA

Pro praktickou část diplomové práce byla zvolena kvantitativní výzkumná metoda. „Kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků nebo pozorování. Konstruované koncepty zjišťujeme pomocí měření, v dalším kroku získaná data analyzujeme statistickými metodami s cílem je explorovat, popisovat, případně ověřovat pravdivost našich představ o vztahu sledovaných proměnných“ (Hendl, 2005, s. 46). Kvantitativní výzkum byl zvolen jako varianta výzkumu, která je pro respondenty časově méně náročná i snáze dostupná a pro řešitele výzkumu je pak díky poskytnutí jednoznačných dat relativně rychlá jejich následná analýza a vyhodnocení.

Konkrétní metodou kvantitativního výzkumu bylo zvoleno dotazníkové šetření. Dotazník lze definovat jako „soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných položek²⁰, které jsou promyšleně sestaveny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně“ (Chráska, 2007, s. 163). Dotazník obsahoval 14 položek, většina z nich byla uzavřených a ve dvou případech se objevily polouzavřené položky, kdy žáci mohli, pokud uznali za vhodné, kromě zaškrtnutí možností, napsat i další variantu odpovědi. Podle obsahu, který položka dotazníku zjišťovala, byly jednotlivé položky dotazníku rozděleny do tří základních oblastí²¹:

1. Položky zjišťující fakta

---

²⁰ Jak Miroslav Chráska (2007) vysvětluje, položka je obecnější termín pro otázku, protože ne vždy je dotazník veden formou otázek, ale například formou tvrzení nebo příkazu.

²¹ viz také Chráska (2007, s. 168)

- Jednalo se o otázky, které zjišťovaly základní demografické údaje o respondentech.

2. Položky zjišťující znalosti nebo vědomosti

- V tomto případě se jednalo o dotazy na konkrétní pojmy nebo o případové situace, podle které se měl žák rozhodnout, o jaký společenský nebo společensky patologický jev se jedná.

3. Položky zjišťující mínění, postoje a motivy

- V dotazníku byly zastoupeny otázky, kde žáci museli většinou na určité škále vyjádřit svůj osobní názor a postoj k dané problematice nebo společenskému jevu.

6.2 VLASTNÍ DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ A JEHO PRŮBĚH

Dotazníkové šetření této diplomové práce probíhalo na čtyřech základních školách, přičemž dvě školy zastupovaly Ústecký kraj a dvě školy pak kraj Plzeňský. Tyto dva kraje byly zvoleny záměrně pro další komparaci v rámci výzkumu, jelikož z rozdílné lokality škol vycházela i jedna z hypotéz výzkumu. Všechny základní školy jsou podobné počtem žáků, který se pohybuje mezi 300 – 500 žáky. Šetření probíhalo na všech školách v závěru školního roku 2012/ 2013.

Jak již bylo zmíněno výše, cílovou skupinu dotazníku tvořili žáci osmých a devátých ročníků základní školy. Tato cílová skupina byla zvolena ze dvou hlavních důvodů. Pokud by byli do výzkumu zařazeni i mladší ročníky, klesla by validita²² výzkumu. V mladším věku si žáci ještě nevytváří komplexnější názory o světě a na společenské prostředí, ve kterém žijí, čili existuje zde předpoklad, že by pouze reprodukovali názory svého bezprostředního okolí (nejčastěji rodinných příslušníků). Druhým důvodem je fakt, že po prostudování školních vzdělávacích plánů (ŠVP) každé zúčastněné školy bylo zřejmé, že témata související s dotazovanou problematikou jsou naplánována převážně do osmých a devátých ročníků, a proto by bylo zjišťování informovanosti žáků o problematice bezpředmětné.

---

²² „Měření má dobrou validitu tehdy, jestliže měří skutečně to, co podle předpokladu měřit má“ (Chráska, 2007, s. 37).

Vlastní výzkum probíhal formou webového dotazníku, který byl zhotoven v rámci služeb Google Docs. Výhodou takového dotazníku, je okamžitý přístup k zaslaným datům a snížení rizika ztráty dat, protože veškeré odpovědi jsou ukládány na virtuálním disku nebo mohou být odesílány řešiteli přímo do emailové schránky.

Vlastní výzkum probíhal bez přítomnosti výzkumníka²³, jen za dohledu učitele, nejčastěji společenskovedních předmětů, se kterým bylo dotazníkové šetření předem dohodnuto. Žáci dotazník vyplňovali samostatně v rámci hodiny v odborných učebnách s dostatečným množstvím počítačů. Před samotným vyplňováním si přečetli instrukce a cíl dotazníku. Během řešení se žáci mohli dotazovat při případných nejasnostech kantora, který byl s dotazníkem blíže seznámen. Zároveň ale bylo zakázáno komunikovat se spolužáky či se dotazovat kantora na správnou odpověď nebo ho žádat o kontrolu. Po dokončení a odeslání dotazníku bylo na každém kantorovi rozhodnutí, zda se chce dotazníku blíže věnovat a společně s žáky se vrátit k jednotlivým otázkám.²⁴ Návratnost dotazníků, pokud se neberou v potaz chybějící žáci, by měla být stoprocentní. Celkový počet vrácených dotazníků bylo 169 vyplněných formulářů.

6.2.1 ETIKA A RIZIKA VÝZKUMU

Etická stránka výzkumu patří mezi důležité součásti každého výzkumu. „ Etická odpovědnost výzkumníka zahrnuje všeobecné principy akademické integrity a poctivosti a respekt k ostatním lidem, kteří se na výzkumu podílejí“ (Punch, 2008, s. 86). Celý dotazník probíhal anonymní formou. Z osobních údajů žáci sdělili pouze pohlaví, jakou základní školu a jaký ročník navštěvují. Všechny tyto údaje měly své opodstatnění pro stanovené hypotézy výzkumu a nebyly nijak dál zneužity pro potřeby výzkumníka.

Z anonymity výzkumu ale také vyplývají možná rizika. Přestože byli jednotliví pedagogové instruováni, aby u každého žáka zkontrolovali úspěšné odeslání dokumentu, ne všichni pedagogové tuto skutečnost stoprocentně potvrdili. Dalším rizikem je skutečnost, že někteří žáci nemuseli odpovídat dle svého nejlepšího svědomí a pravdivě.

---

²³ Výjimku tvořila jedna ze základních škol z Plzeňského kraje, kde výzkumník působí jako pedagog, a předkládal zde dotazník v jedné z tříd.

²⁴ Autorka dotazníku se domnívá, že dotazník mohl vytvořit vhodnou atmosféru pro diskusi o problematice, což sama uskutečnila v případě jedné třídy, kde dotazník předkládala. Za pozitivní považuje autorka dotazníku také jednu z emailových reakcí jednoho ze studentů, který projevil zájem o bližší seznámení se s tématem diplomové práce a výsledky výzkumu.

6.2.2 STANOVENÉ HYPOTÉZY

H1: Dívky jsou ve svých osobních postojích více tolerantní než chlapci.

Tato hypotéza je stanovena na základě předpokladu, že ženy se v pravicově extremistické oblasti pohybují v zásadě okrajově. Pravicově extremistická ideologie většinou pracuje s představou silného muže, ochránitele a ženy jako pouhé okrasy a udržovatelky rodinného krbu. Přesto se ale v dílčích případech objevují i krajně pravicové ryze ženské organizace, které se aktivně zapojují do pravicově extremistických aktivit.²⁵

H2: Osobní postoje žáků z Ústeckého kraje jsou vzhledem k aktuální společenské situaci v regionu více ultrapravicově vyhraněné vůči menšinám a cizincům žijícím v ČR než osobní postoje žáků Plzeňského kraje.

Vzhledem k výše popsaným skutečnostem o etnickém až rasistickém vyhocení situace v určitých regionech ČR, zejména pak v Ústeckém kraji, se dá předpokládat, že někteří žáci základních škol právě z tohoto kraje, budou sdílet pravicově vyhraněné názory vůči zejména romské minoritě, ale i cizincům dlouhodobě pobývajícím v ČR.

H3: Znalosti žáků devátých ročníků o dané problematice by měly být na vyšší úrovni než u žáků osmých ročníků.

Tato hypotéza vychází z očekávaných výstupů rámcově vzdělávacích programů v oblastech zabývajících se popisovanou problematikou. Každý žák by po ukončení povinné školní docházky měl být schopen znát základní terminologii související s problematikou multikulturní výchovy a i dalších pojmů vyplývajících z oblasti lidských práv. Zároveň by si měl být žák vědom potencionálních rizik, která v sobě pravicově extremistická hnutí skrývají.

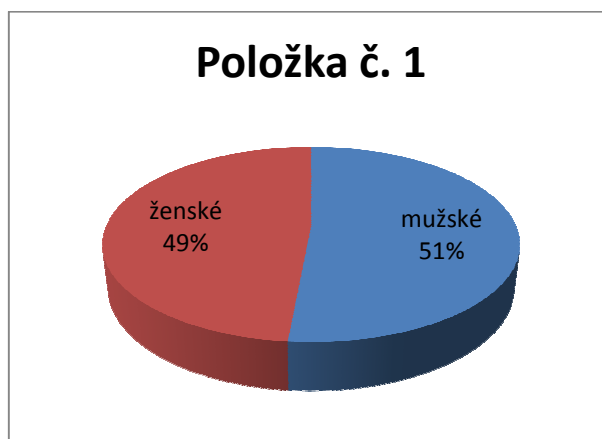
6.2.3 VYHODNOCENÍ JEDNOTLIVÝCH POLOŽEK DOTAZNÍKU

U prvních tří položek dotazníku byly zjišťovány některé osobní údaje o žácích, které byly důležité pro potvrzení či vyvrácení hypotéz. Tyto položky jsou zařazeny do kategorie „položky zjišťující fakta“.

²⁵ Příkladem těchto organizací, jak uvádí Jana Smiggels Kavková (2006), jsou Árijské sestry, Svaz žen a další.

Položka č. 1: Pohlaví

Žáci volili mezi ženským a mužským pohlavím.

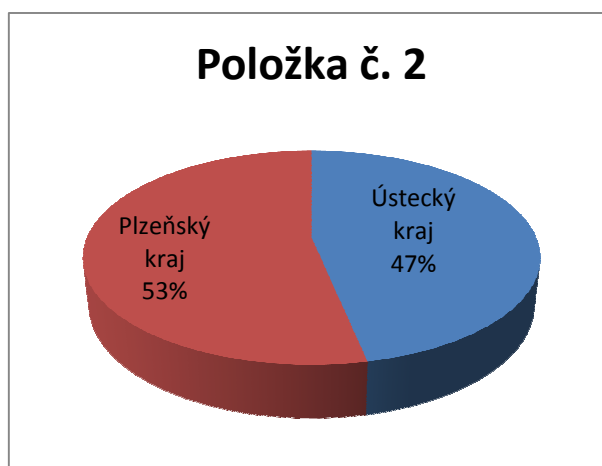
Graf č. 1

Interpretace položky č. 1:

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 82 dívek a 87 chlapců.

Položka č. 2: Jsem žákyní/ žákem základní školy

Žáci volili ze čtyř možností školu, kterou navštěvují. Jak již bylo zmíněno výše, dvě základní školy jsou z kraje Ústeckého a dvě základní školy z kraje Plzeňského, takže při vyhodnocování byly údaje vždy z daných dvou škol sečteny.

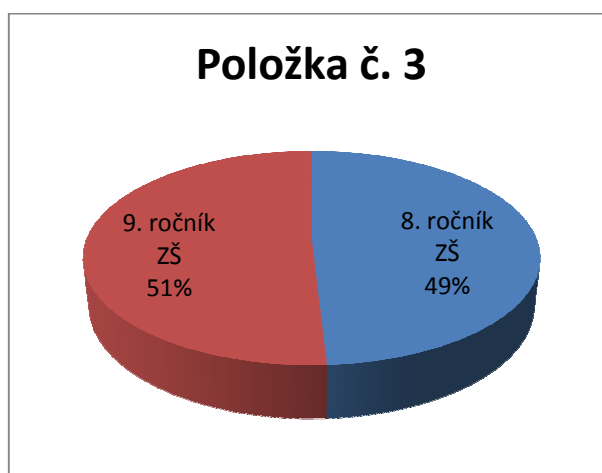
Graf č. 2

Interpretace položky č. 2:

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 79 žáků z Ústeckého kraje a 90 žáků z kraje Plzeňského. V zastoupení krajů tedy mírně převyšoval počet žáků z Plzeňského kraje nad počtem žáků z kraje Ústeckého.

Položka č. 3: Jsem žákem

Žáci volili ročník, který navštěvují. Možnostmi byl ročník osmý nebo devátý.

Graf č. 3

Interpretace položky č. 3:

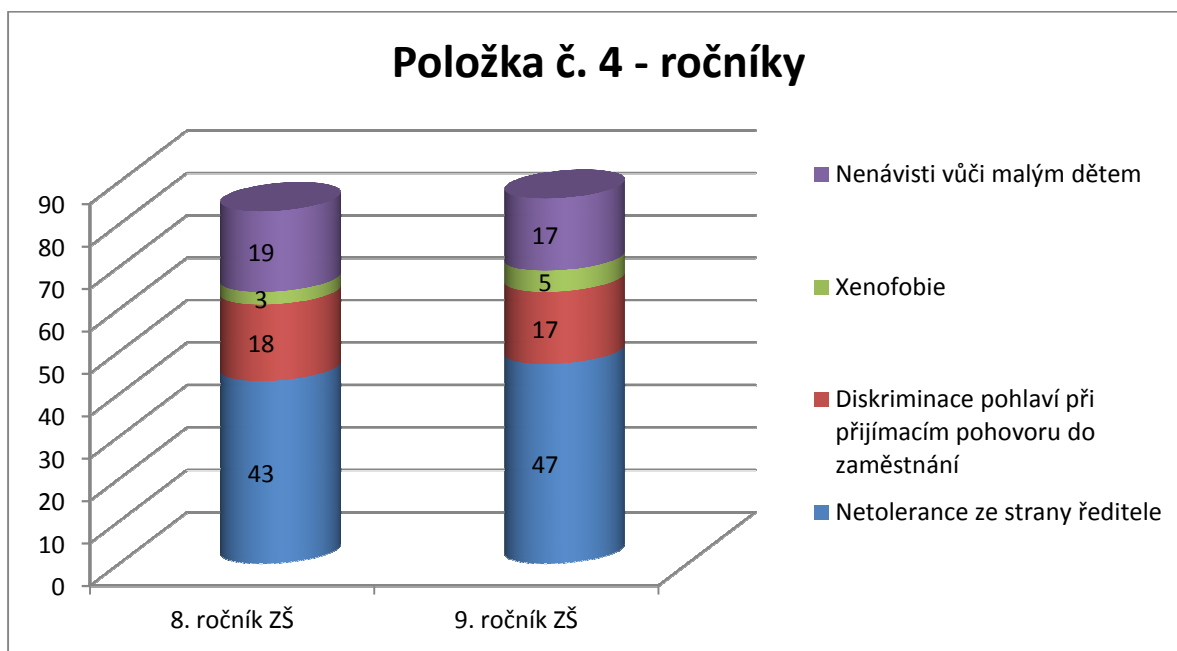
Žáků navštěvujících osmý ročník se dotazníkového šetření zúčastnilo 83. Žáků navštěvujících devátý ročník se celkově zúčastnilo 86. Zastoupení žáků osmých a devátých tříd bylo tedy vyrovnané.

Položka č. 4: *Paní Nováková po mateřské dovolené žádá o práci. Příjímací pohovor probíhá zcela bez problémů až do chvíle, kdy se ředitel firmy zeptá, zda má paní Nováková děti. Po její kladné odpovědi ředitel firmy pohovor rychle ukončí se slovy, že je místo vlastně již obsazené. Po měsíci se paní Nováková dozví, že na místo nastoupil muž s žádnými zkušenostmi v oboru, který přijímací pohovor absolvoval až týden po ní. Tento příběh je příkladem:*

Tato položka se řadí do kategorie druhé, tedy „položky zjišťující znalosti nebo vědomosti“. Položka byla záměrně zadána situací z běžného života, aby bylo zjištěno, zda

jsou žáci schopni aplikovat pojmy na konkrétní situace. Žáci měli na výběr ze čtyř odpovědí, přičemž jen jedna odpověď byla správná.

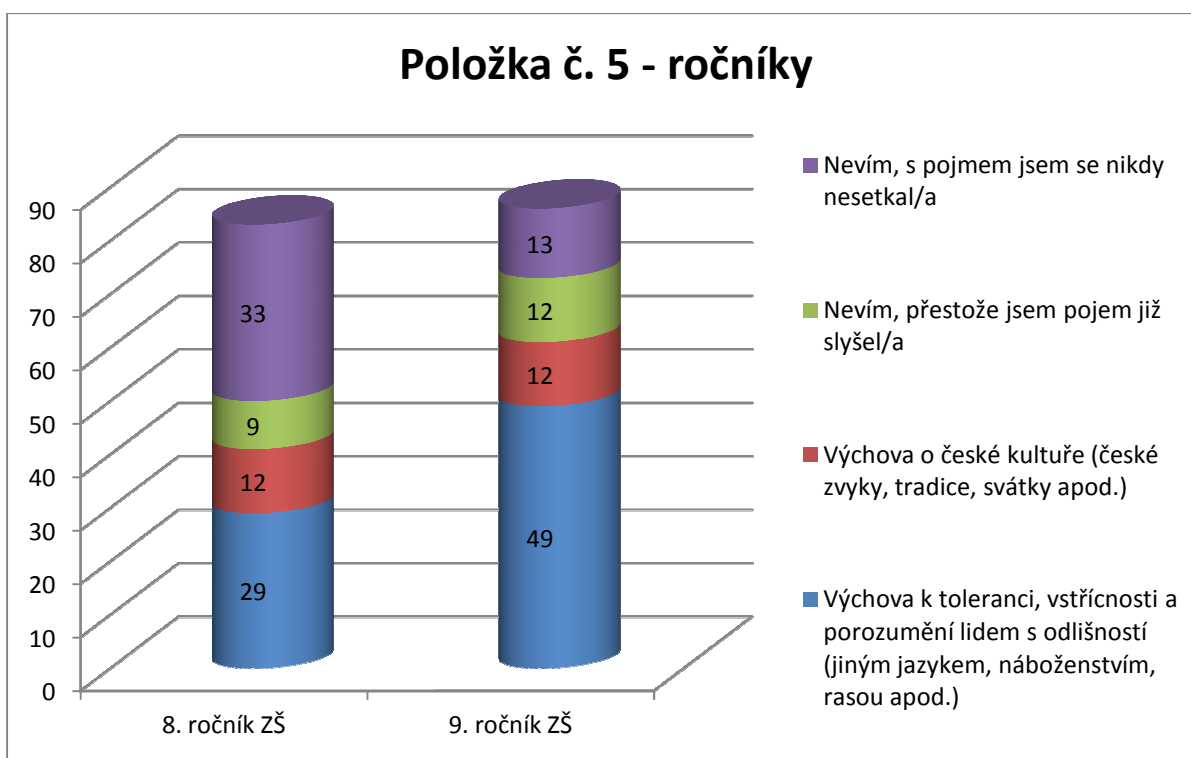
Graf č. 4

Interpretace položky č. 4:

Čtvrtá položka se vztahuje k potvrzení či vyvrácení H3. 18 žáků z osmých ročníků zvolilo správnou odpověď, že se jedná o diskriminaci pohlaví při přijímacím pohovoru do zaměstnání. Správnou odpověď na otázku z řad žáků devátých ročníků zvolilo 17 žáků. Jak u žáků osmých ročníků (43), tak u žáků z ročníků devátých (47), dominovala odpověď, že se jedná o netoleranci ze strany ředitele, což nelze pokládat za odpověď úplně nesmyslnou, jako v případě dalších dvou možností. Celkově tedy odpovědělo na otázku správně o jednoho žáka z osmých ročníků více, což H3 nevyvrací ani nepotvrzuje.

Položka č. 5: Multikulturní výchova je:

I pátá položka byla položkou zjišťující vědomosti žáků. Žáci měli na výběr ze čtyř možností, mezi nimiž byla pouze jedna správná. Pátá položka se vztahuje k potvrzení či vyvrácení H3. Správnou možností byla definice multikulturní výchovy jako výchovy k toleranci, vstřícnosti a porozumění lidem s odlišností (jiným jazykem, náboženstvím, rasou apod.).

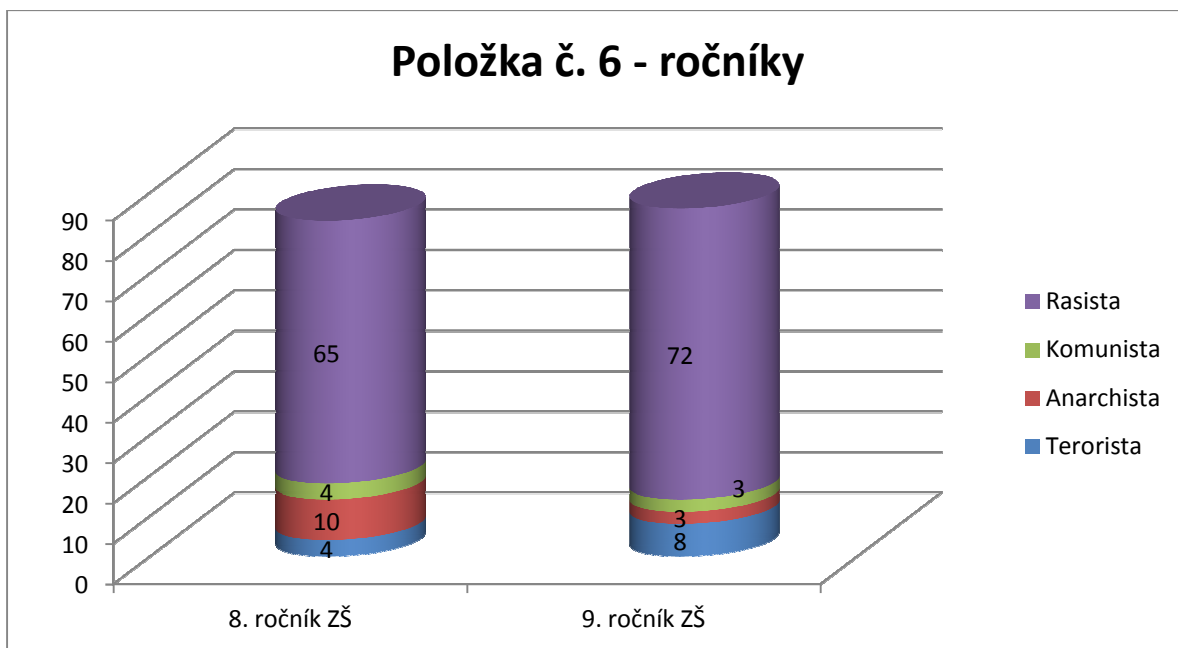
Graf č. 5

Interpretace položky č. 5:

Správnou odpověď zvolilo 29 žáků z osmých ročníků a 49 žáků z devátých ročníků. Tato čísla jsou potvrzující pro H3. Zajímavým údajem jsou ale i počty žáků, kteří uvedli odpověď „Nevím, s pojmem jsem se nikdy nesetkal“, těch bylo v osmých ročnících 33 a v ročnících devátých 13. Obě čísla lze považovat za poměrně vysoká vzhledem k tomu, že multikulturní výchova je průřezovým tématem objevujícím se v téměř všech vzdělávacích oblastech.

Položka č. 6: *Thao s rodiči navštíví restauraci v Teplicích. Přestože jsou v restauraci ještě volná místa, hned u dveří je číšník zastaví se slovy „Máme plno“. Když je rodina na odchodu, číšník polohlasně dodá „ ... a šikmovokejme stejně nenalejváme“. Dle přečteného úryvku, můžeme o číšníkovi říct, že je:*

Šestá položka je zařazena do položek zjišťující znalosti a vědomosti žáků. Jedná se o druhou položku, kde je využita konkrétní situace, na základě jejího vyhodnocení, žák zvolí správnou odpověď. Šestá položka je položkou zařazenou k potvrzení či vyvrácení H3. Jedinou správnou možností pro tuto otázku byla odpověď „rasista“.

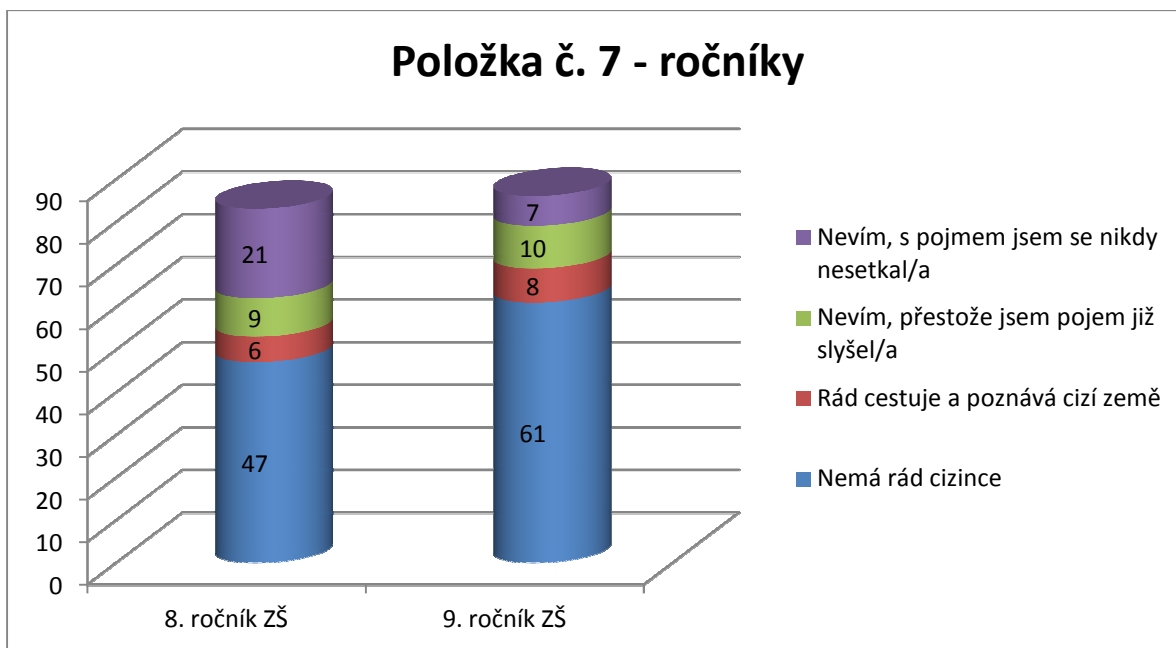
Graf č. 6

Interpretace položky č. 6:

Z osmých ročníků správnou možnost zvolilo 65 žáků, z devátých ročníků správně odpovědělo 72 žáků. Z výsledků této otázky tedy vyplývá, že pojem rasismus je mezi žáky obecně známý a žáci jsou schopni ho rozpoznat i v běžném životě. Z devátých ročníků správnou odpověď zvolilo o 7 žáků více, což je potvrzujícím údajem pro H3.

Položka č. 7: Člověk, kterého nazveme xenofobem:

Sedmá položka patří do druhé (znalostní) kategorie. Žáci měli na výběr ze čtyř možností, přičemž pouze jedna možnost byla správná. Sedmá položka se vztahuje k H3. Správně zvolenou možností je možnost první. Xenofobem označujeme člověka, který nemá rád cizince.

Graf č. 7

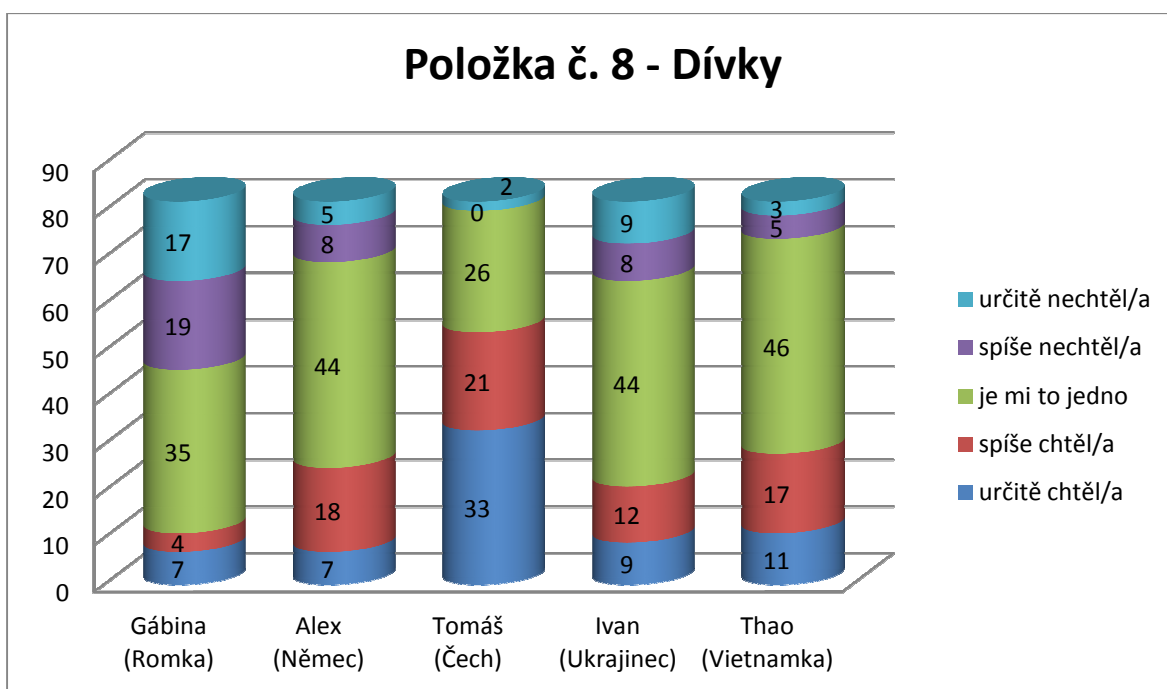
Interpretace položky č. 7:

Z osmých ročníků na otázku správně odpovědělo 47 žáků, z devátých ročníků byl počet o 14 vyšší, správně tedy odpovědělo 61 žáků. I u této položky byla jednou z možných odpovědí varianta „nevím, s pojmem jsem se nikdy nesetkal/a“. Tuto odpověď zvolilo z řad žáků osmých ročníků 21 žáků a z devátých ročníků 7 žáků. Tato data potvrzují H3, kde se předpokládá, že znalosti a vědomosti žáků z devátých ročníků budou v dané problematice na vyšší úrovni.

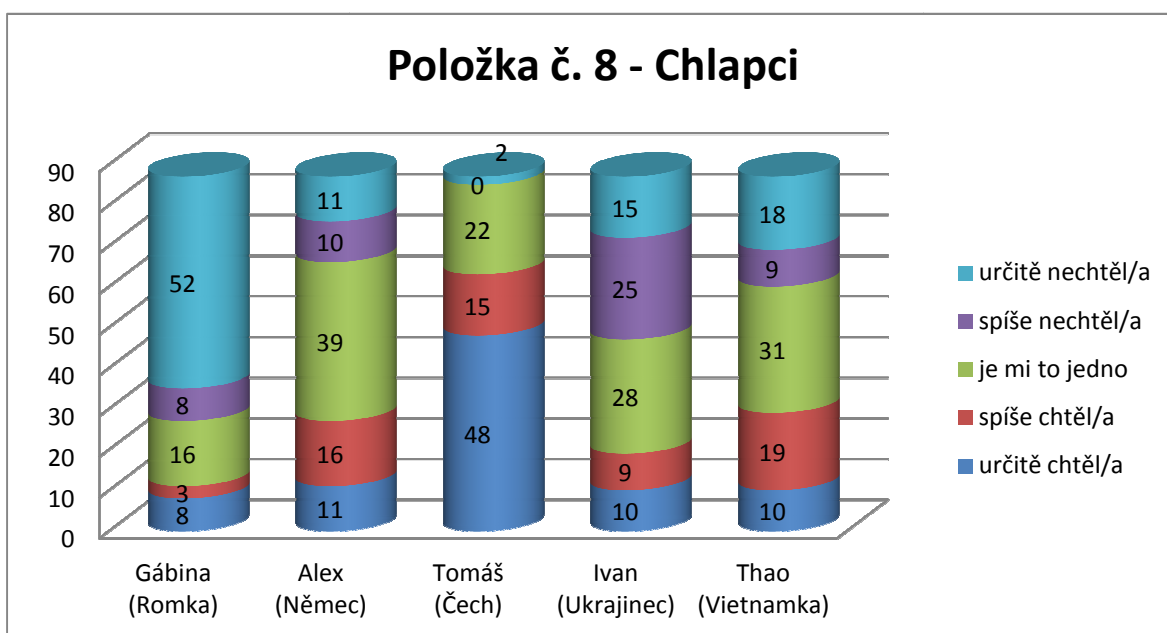
Položka č. 8: S kým bys chtěl/a sedět v lavici?

Osmá položka je zařazena do třetí kategorie, a to „položky zjišťující mínění, postoje a motivy“. Položka obsahovala pět fiktivních osob různého pohlaví a kulturního původu. Úkolem žáků bylo na škále vyznačit, s kým by chtěli, respektive nechtěli, sedět ve školní lavici. Položkou byly zjišťovány osobní sympatie resp. antipatie žáků vůči nejobvyklejším minoritám žijících na území ČR.

Škála obsahovala 5 základních hodnot. Byly nabídnuty možnosti od určitě chtěl/a sedět (+2), spíše chtěl/a (+1), je mi to jedno (0), spíše nechtěl/a (-1), po určitě nechtěl/a (-2). Žáci museli označit jednu možnost u každé fiktivní osoby.

Graf č. 8a

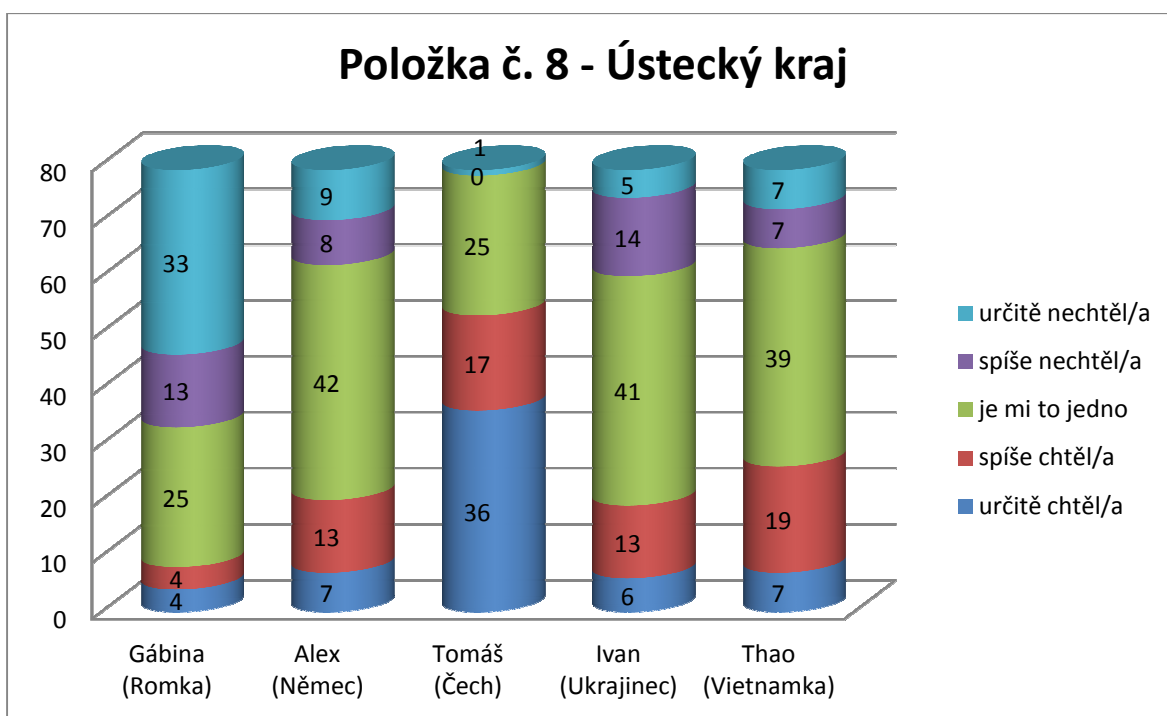
Graf č. 8b

Interpretace položky č. 8 – hypotéza 1:

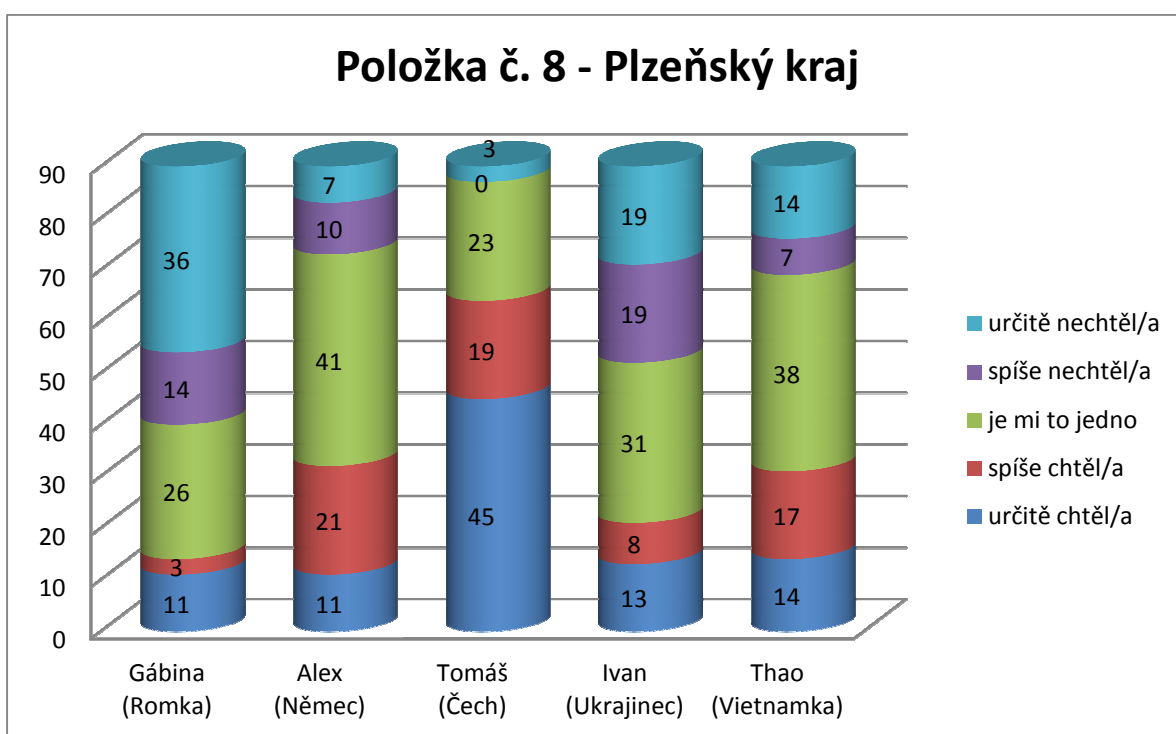
Dle poskytnutých grafů je zřejmé, že 60 chlapců z celkového počtu 87 by určitě nebo spíše nechtělo sedět v lavici s Romkou Gábinou, dále by 40 chlapců určitě nechtělo nebo spíše nechtělo sedět s Ukrajincem Ivanem, s vietnamskou dívkou Thao by určitě nebo spíše nechtělo sedět 27 chlapců, 21 chlapců by spíše nebo určitě nechtělo sdílet lavici s Němcem Alexem a 2 chlapci by určitě nechtěli sdílet lavici s Čechem Tomášem. Co

se týče dívek, tak i v tomto případě nejhůře dopadla romská dívka Gábina, z celkového počtu 82 dívek, by s ní určitě nebo spíše nechtělo sedět 36 dívek. 17 dívek by spíše nebo určitě nechtělo sedět v lavici s Ukrajincem Ivanem. Na rozdíl od chlapců, na dalším pozici se u dívek objevil německý chlapec Alex, se kterým by se spíše nebo určitě nechtělo sedět v lavici 13 dívkám. 8 dívek by pak spíše nebo určitě nechtělo sedět s Vietnamkou Thao a 2 dívky by určitě nechtěly sedět s Tomášem, českým chlapcem.

Největší počet negativně hodnocených hlasů (spíše nechtěl/a, určitě nechtěl/a), jak u chlapců, tak i dívek tedy obdržela romská dívka. Markantní je rozdíl v počtu udělených negativních hlasů mezi chlapci a dívkami, který činí 24 hlasů. Velký počet negativních hlasů obdržel i ukrajinský chlapec Ivan, i zde byl rozdíl v počtu hlasů mezi pohlavími velký, a to 23 hlasů. Na třetím místě se situace lišila. Zatímco u chlapců se na třetím místě objevila Vietnamka Thao, u dívek se objevil Němec Alex. Tato skutečnost může být způsobena upřednostňováním vlastního pohlaví před druhým, což obzvláště v období dospívání hraje důležitou roli. Z opačné strany škály se, dle očekávání, u chlapců i dívek nejlépe umístil Čech Tomáš. I ostatní pozitivní preference dopadly u obou pohlaví srovnatelně. U dívek pak u všech osob převažovala varianta „je mi to jedno“, což lze považovat za neutrální postoj. Na základě těchto výsledků lze potvrdit H1, že dívky jsou ve svých postojích k minoritám tolerantnější než chlapci.

Graf č. 8c

Graf č. 8d

Interpretace položky č. 8 – hypotéza 2:

V souvislosti s H2 byly navzájem porovnávány kraje Ústecký a Plzeňský, ve kterých žáci navštěvují základní školy. Jak v Ústeckém, tak v Plzeňském kraji žáci spíše nebo určitě nechtěli sedět v lavici s Gábinou. V Ústeckém kraji to bylo 46 žáků a

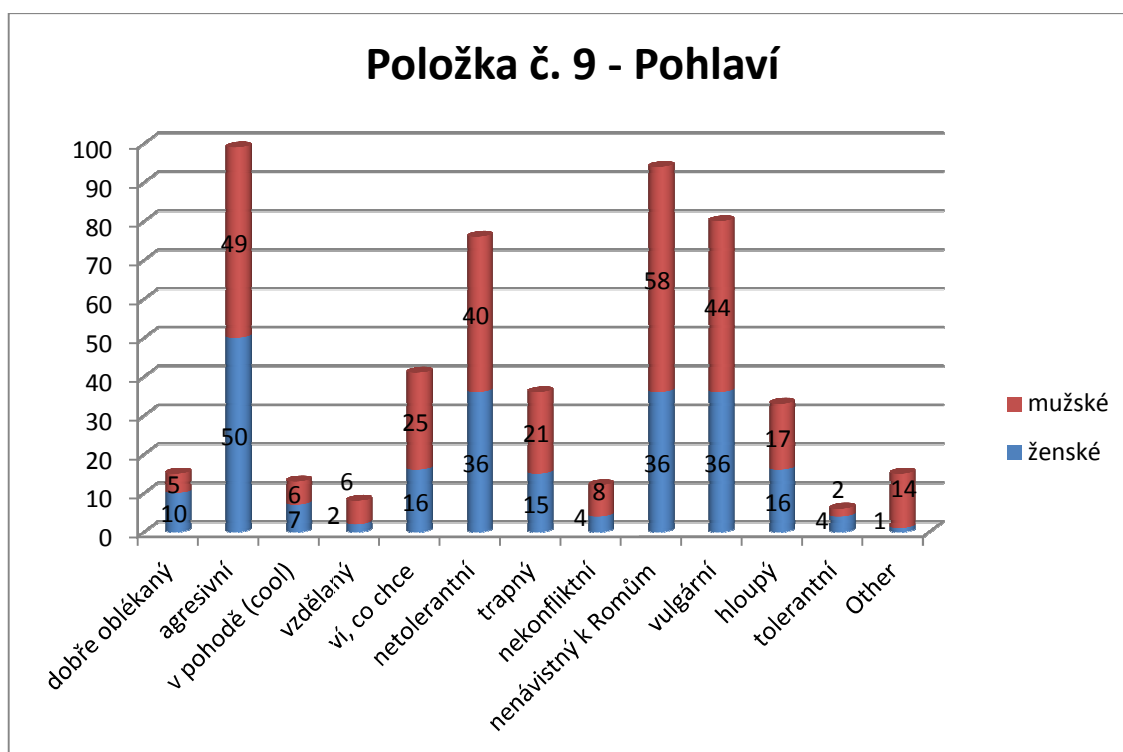
v Plzeňském kraji se jednalo o 50 žáků. V Ústeckém kraji dále žáci spíše nebo určitě nechtěli sedět s Ukrajincem Ivanem (19 žáků) a Němcem Alexem (17 žáků), s Vietnamkou Thao určitě nebo spíše nechtělo sedět 14 žáků. S Čechem Tomášem nechtěl sedět jeden žák. V Plzeňském kraji se po Romce Gábině nejvíce žáků vymezilo proti Ukrajinci Ivanovi (38 žáků), dále proti Vietnamce Thao (21 žáků). Němec Alex od žáků z Plzeňského kraje obdržel 17 negativních hlasů (spíše nechtěl/a, určitě nechtěl/a). S Čechem Tomášem určitě nechtějí sedět 3 žáci.

Překvapujícím údajem po vzájemném srovnání obou krajů byl rozdíl v počtu žáků, kteří v jednotlivých krajích udělili negativní hlasy Ukrajinci Ivanovi. Zatímco v Ústeckém kraji s ním spíše nebo určitě nechtělo sedět 19 žáků, v Plzeňském kraji to bylo 38 žáků, což je o 19 žáků více. Podobně tomu bylo i v případě vietnamské dívky Thao, které v Ústeckém kraji udělilo 14 žáků negativní preference a v kraji Plzeňském to bylo žáků 21. Na opačné straně škály se ale vyjádřili vůči Ivanovi a Thao pozitivněji žáci z Plzeňského kraje. Velké množství žáků se v této položce vyjádřilo neutrálně („je mi to jedno“). Po vzájemném srovnání obou krajů se u této položky H2 nepotvrdila, protože žáci Ústeckého kraje se nejevili ve svých postojích k menšinám a cizincům radikálněji než žáci Plzeňského kraje.

Položka č. 9: *Když se řekne „nácek“ (stoupenec hnutí neonacismu), představím si člověka, který je:*

Devátá položka byla zařazena do kategorie položek zabývajících se osobními postoji a názory žáka. Žáci mohli zaškrtnout libovolný počet voleb z dvanácti nabízených možností, přičemž šest možností bylo ve vyhodnocení posuzováno jako pozitivně laděná představa neonacisty, tyto položky byly označeny znaménkem mínus (dobře oblékaný, v pohodě (cool), vzdělaný, ví, co chce, nekonfliktní, tolerantní), a šest možností bylo považováno za negativně laděnou představu neonacisty, těmto možnostem bylo přiřčeno znaménko plus (agresivní, netolerantní, trapný, nenávistný k Romům, vulgární, hloupý). Tato položka patřila mezi polozavřené položky, takže žáci měli prostor i pro vlastní vyjádření.

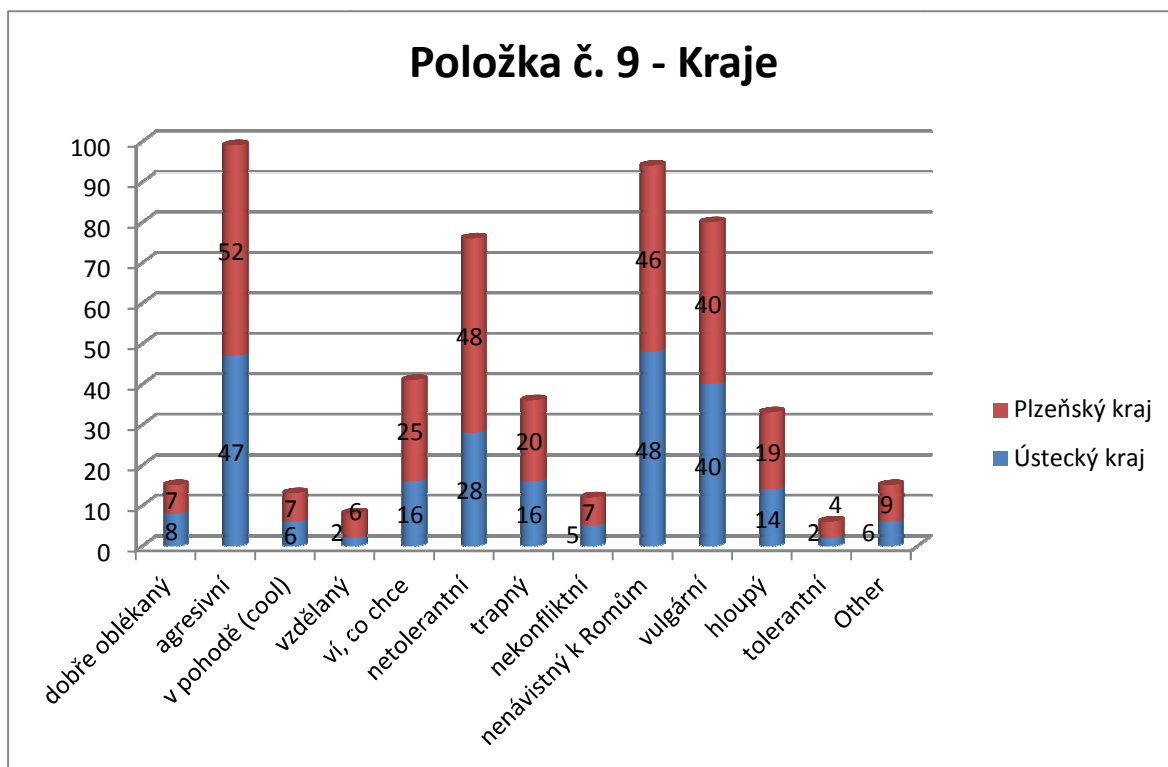

Graf č. 9a

Interpretace položky č. 9 – hypotéza 1:

Z výše uvedeného grafu je zřejmé, že obě pohlaví volila ve větší míře možnosti, které se vyznačovaly plusovým znaménkem. Osobnost neonacisty tedy hodnotí spíše negativně. Vzhledem k H1 vypovídají výsledky mírně v neprospěch dívek a tedy i k nepotvrzení H1. Přestože u dívek byla nižší volba možností se znaménkem mínus, u chlapců zase převyšovaly volby se znaménkem plus. Největší rozdíl je patrný u volby „nenávisť k Romům“, kterou zaškrtno 58 chlapců, ale jen 36 dívek. Tato volba je vyzdvihnuta i proto, že právě nenávisť k Romům (rasismus, xenofobie) určitě patří mezi klíčové projevy pravicových hnutí. Další významnější rozdíl mezi volbami chlapců a dívek je u možnosti „vulgární“, která ale, přestože spadá do plusové kategorie, nemusí být chápána jako podmíněčná pro osobu neonacisty. U „minusových“ voleb byl mezi pohlavími největší rozdíl v případě volby „ví, co chce“, kterou zaškrtno 16 dívek a 25 chlapců. I tato volba však není přímo považována za klíčový atribut neonacisty a některými žáky mohla být pouhým konstatováním skutečnosti v neutrálním slova smyslu. Zajímavým údajem byla možnost „other“ (jiné), kde mohli žáci vyjádřit svými slovy, co si představují pod označením neonacista. Z 15 odpovědí se k věci vyjádřila pouze 1 dívka a

14 chlapců. V této kategorii se objevily názory jako: „vlastizrádce“, „Němec“, „mají svůj názor a dávají ho najevo“.

Graf č. 9b

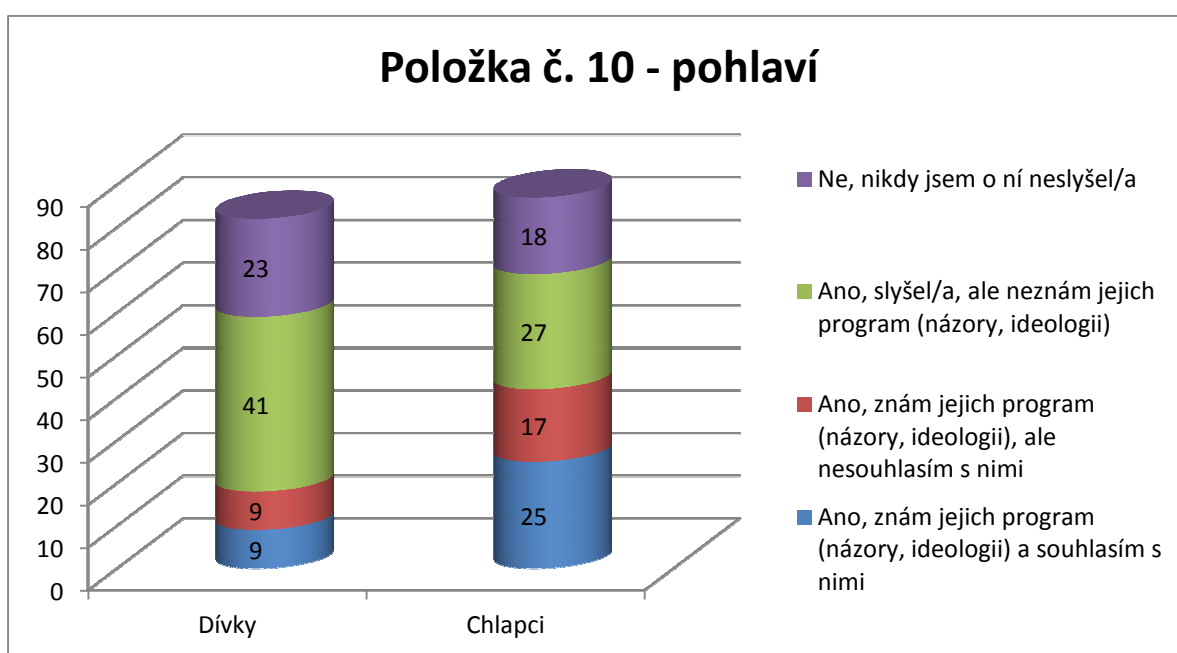
Interpretace položky č. 9 – hypotéza 2:

V rámci komparace krajů bylo dosaženo velmi vyrovnaných výsledků. Napříč kraji žáci volili spíše “plusové” možnosti, jak již bylo zmíněno v předchozí interpretaci. Zatímco žáci z Ústeckého kraje celkově v menším počtu volili minusové kategorie, žáci z Plzeňského kraje se častěji přikláněli k možnostem plusovým. Nejmarkantnějšího rozdílu bylo dosaženo u možnosti „netolerantní“, kterou žáci Ústeckého kraje zvolili 28krát, zatímco žáci kraje Plzeňského možnost zaškrtnli 48krát. Netolerance ale lze řadit mezi klíčové vlastnosti pravicových extremistů. I v několika dalších plusových volbách měli převahu žáci z Plzeňska, nejvíce však o 5 hlasů, což mohlo být způsobeno jejich celkově větším počtem. Možnost „ví, co chce“ zvolilo 25 žáků z Plzeňského kraje, což bylo proti žákům z Ústecka o 9 více. Tato možnost, jak už bylo vysvětleno u předešlé interpretace, může být chápána i z neutrálního hlediska jako pouhé konstatování skutečnosti, že stoupenci pravicově extremistických hnutí svými projevy na veřejnosti mohou působit

jako lidé s jasnými cíly a aspiracemi, byť nesprávnými. Ani jeden z krajů se neprojevil jako výhradně ten, kde převládají sympatizující názory s pravicově extremistickými představiteli. V případě deváté položky tedy nelze potvrdit danou hypotézu.

Položka č. 10: *Slyšel/a jsi někdy o Dělnické straně (resp. Dělnické straně sociální spravedlnosti)?*

Desátá položka byla v rámci dotazníkového šetření zařazena do kategorií položek zjišťujících znalosti a vědomosti a současně i do kategorie osobních postojů a názorů. Týkala se tedy všech tří stanovených hypotéz. U H1 a H2 byly brány na vědomí všechny 4 možnosti odděleně, u H3 byly první dvě možnosti sloučeny v možnost „ano, znám jejich program (názory, ideologii)“. Pro H3 nebylo cílem zjistit jaký názor k Dělnické straně sociální spravedlnosti (dále jen DSSS) žáci zastávají, ale zda o této nejsilnější české pravicově extrémistické straně již slyšeli a zda znají základní body jejího programu.

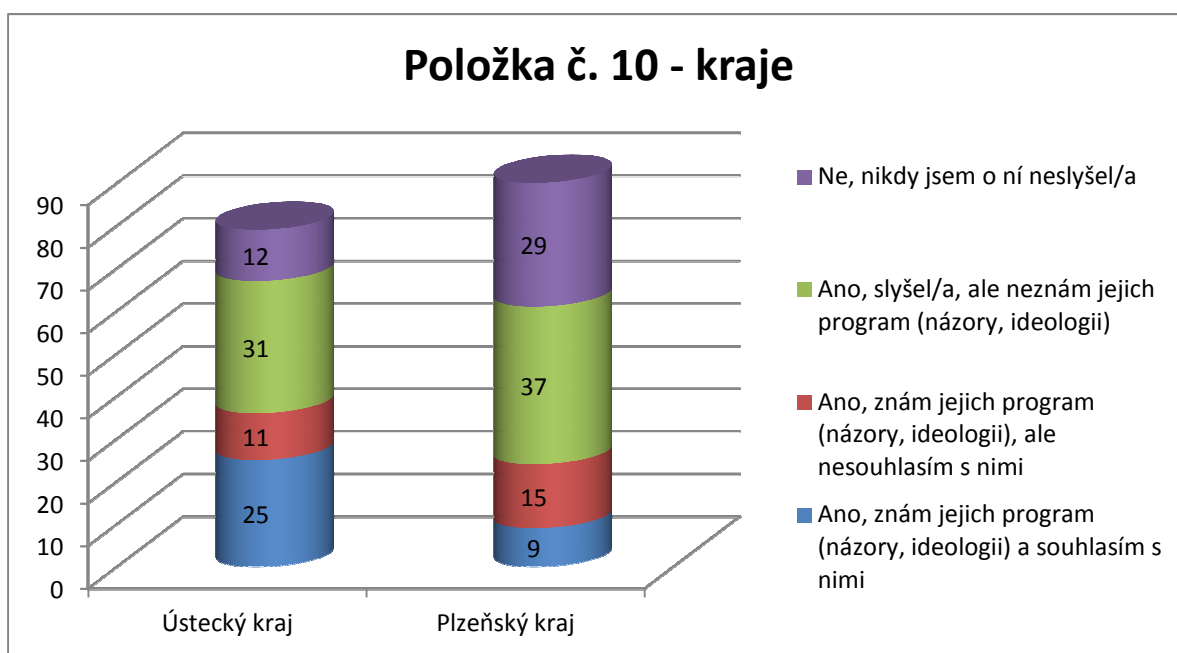
Graf č. 10a

Interpretace položky č. 10 – hypotéza 1:

V případě desáté položky se z chlapců ke znalosti DSSS i jejího programu, se kterým souhlasí, přihlásilo 25 chlapců, což je z celkového počtu 87 chlapců vysoké číslo. Chlapců, kteří DSSS znají, ale nesouhlasí s jejími názory, se přihlásilo 17, což je přibližně

20% z celkového počtu chlapců. 27 chlapců o DSSS již slyšelo, ale neznají její program. Poměrně vysoký je i počet chlapců, kteří o DSSS nikdy neslyšeli (18 žáků). V případě dívek dominovala možnost „Ano, slyšela, ale neznám jejich program (názory, ideologii)“, kterou zvolilo 41 dívek, což tvoří 50% dotazovaných dívek. Tato možnost byla z hlediska vyhodnocování považována u H1 za neutrální, tedy s nulovou výpovědní hodnotou. Odpověď ztotožňující se s programem DSSS a odpověď s programem se neztotožňující zaškrtno v obou případech 9 dívek. Překvapující byl poměrně vysoký počet dívek (23), které zvolily čtvrtou možnost, „ne, nikdy jsem o ní neslyšela“.

Vzhledem k vysokému počtu souhlasných odpovědí ze strany chlapců ztotožňujících se s principy DSSS, byla desátá položka vyhodnocena jako potvrzující H1.

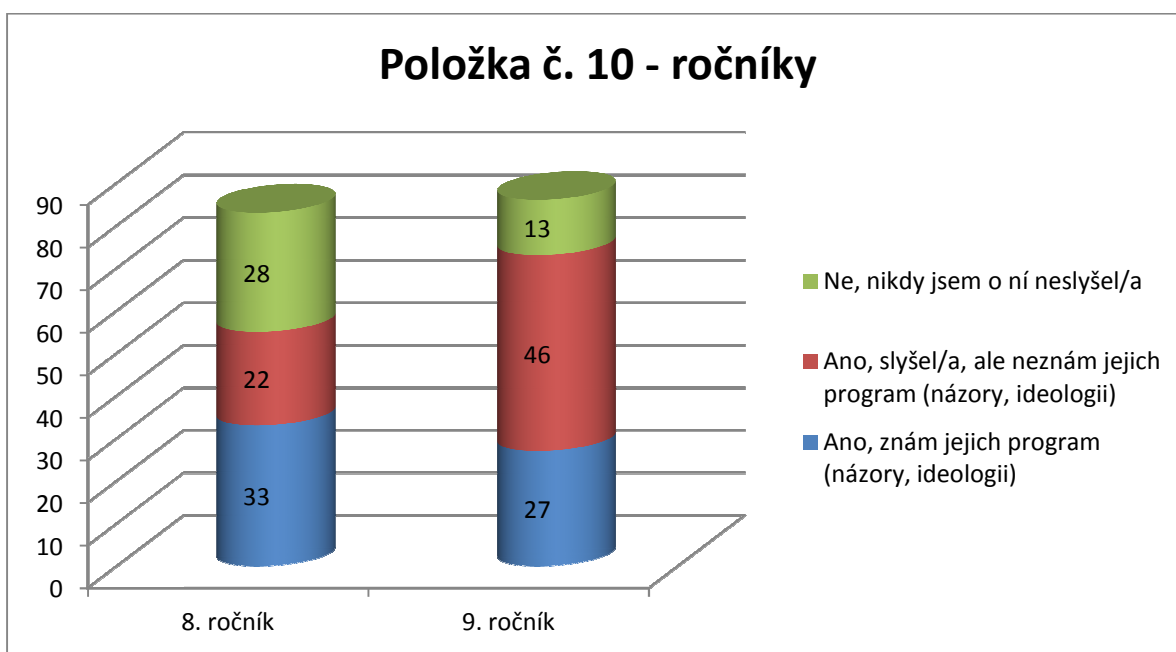
Graf č. 10b

Interpretace položky č. 10 – hypotéza 2:

V případě žáků z Ústeckého kraje DSSS zná a ztotožňuje se s jejími názory 25 žáků, což tvoří přibližně 32% z celkového počtu respondentů z Ústeckého kraje. Toto číslo je již poměrně alarmující. 11 žáků z Ústecka DSSS zná a vymezuje se proti jejím názorům. 31 žáků o straně slyšelo, ale není seznámeno s jejím programem a 12 žáků o DSSS nikdy neslyšelo. U žáků Plzeňského kraje dominuje možnost „Ano, slyšel/a, ale neznám jejich program (názory, ideologii)“. Tuto variantu zaškrtno 37 žáků, což tvoří 41% všech žáků

Plzeňského kraje. Jak již bylo zmíněno výše, tato varianta má i pro tuto hypotézu neutrální výpovědní hodnotu. 29 žáků z Plzeňska nikdy o DSSS neslyšelo.

Po vzájemné komparaci obou krajů bylo shledáno, že se k ideám a programu DSSS hlásí výrazně vyšší počet žáků z Ústeckého kraje než z kraje Plzeňského, což je potvrzujícím faktem pro H2. Zároveň je zde velmi vysoký počet žáků z Plzeňska, kteří o DSSS nikdy neslyšeli, což může být způsobeno tím, že v Ústeckém kraji se v poslední době odehrálo větší množství akcí, na kterých se DSSS veřejně prezentovala jako ochránce „obyčejných a slušných“ občanů. Toto společenské dění mohlo výrazně ovlivnit sympatie vůči DSSS ze strany žáků Ústeckého kraje.

Graf č. 10c

Interpretace položky č. 10 – hypotéza 3:

Pro vyhodnocení znalostí žáků byly možnosti „Ano, znám“ sjednoceny do jedné kategorie. Z hlediska znalostí a vědomostí nebylo prioritní znát osobní postoje k programu strany, nebo zda žáci program znají. Byli srovnáváni žáci osmých a devátých ročníků.

Z celkového počtu 83 žáků osmých ročníků stranu DSSS a její program znalo 33 žáků. 22 žáků o straně již slyšelo, ale neznalo její program. 28 žáků o DSSS nikdy neslyšelo. V případě devátých tříd znalo DSSS i její program 27 žáků. Překvapujícím údajem byl vysoký počet žáků, kteří o DSSS již slyšeli, ale neznají její program, a žáků, kteří o DSSS

neslyšelo vůbec (13). U žáků devátých ročníků je znepokojující, že nejsou v této oblasti více informováni, přestože znalost politického programu a tudíž i potencionální hrozby této extremistické strany by mělo být součástí všeobecného přehledu každého žáka, který ukončil základní vzdělání.

Na základě vyhodnocených odpovědí tedy desátá položka třetí hypotézu nepotvrdila.

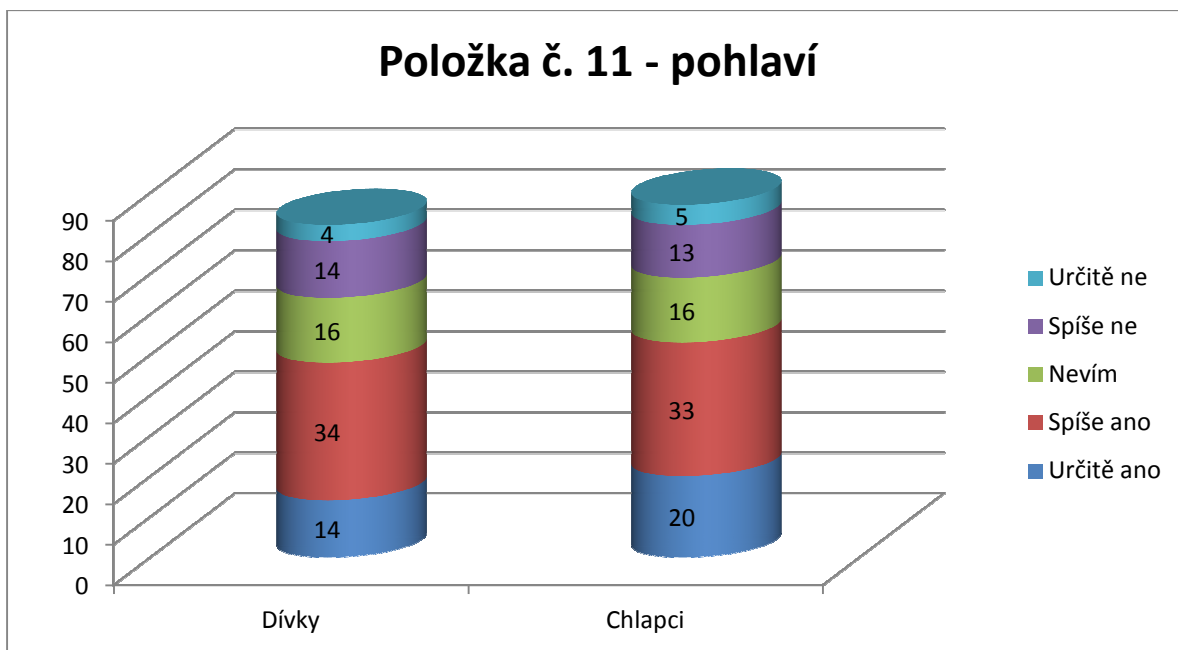
Položka č. 11: *Myslíš si, že lidé jiné barvy pleti mají v ČR menší šanci získat zaměstnání?*

Položka č. 12: *Pokud jsi na předešlou otázku odpověděl/a „určitě ano“, „spíše ano“, souhlasíš s tím, aby lidé jiné barvy pleti měli menší šanci získat zaměstnání?*

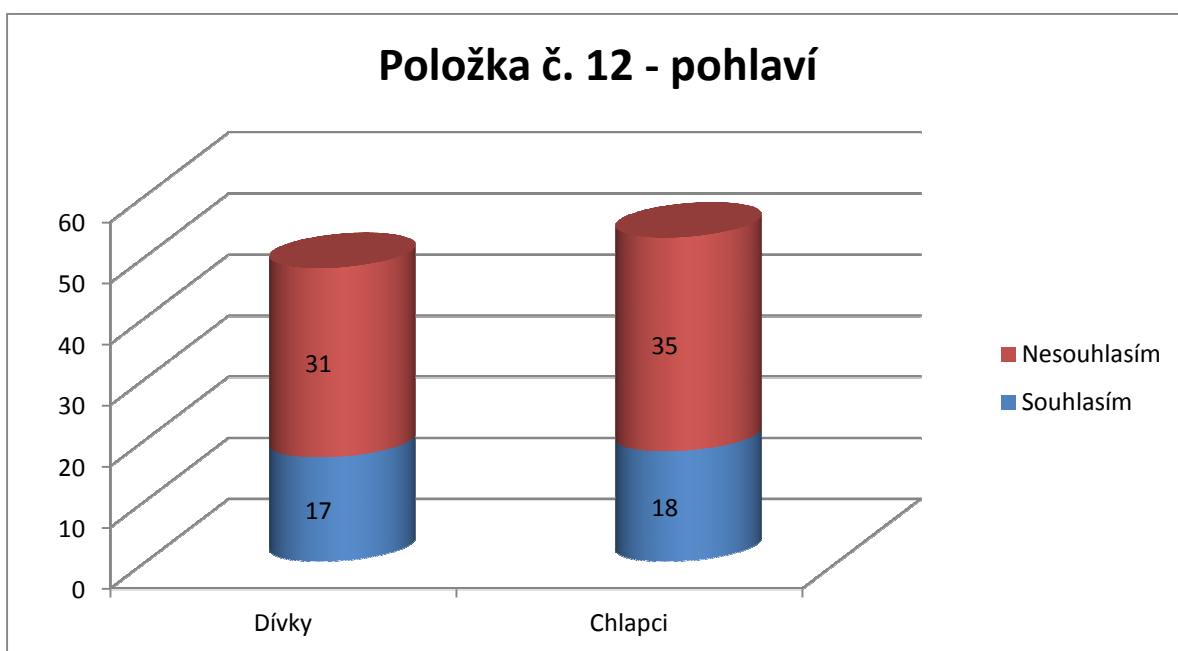
Položky jedenáct a dvanáct byly zařazeny do kategorie otázek zjišťujících postoje a názory žáka. Obě položky byly vyhodnocovány společně, protože volba odpovědi v položce jedenáct byla podmiňující pro položku číslo dvanáct.

Otázka položky jedenáct byla záměrně položena nepřímo ve smyslu nejmenování žádného specifického etnika či minority, aby bylo co nejvíce zamezeno předpojatosti ze strany respondentů. Žáci volili pouze jednu z možností na škále, která obsahovala hodnoty „určitě ano“ (2), „spíše ano“ (1), „nevím“ (0), „spíše ne“ (-1), určitě ne (-2). Obě položky se týkaly hypotéz 1 a 2.

Pro potvrzení či vyvrácení H1 a H2 bylo ale potřeba znát osobní stanovisko respondentů, kteří v položce jedenáct odpovídali kladně (určitě ano, spíše ano), zda se domnívají, že je v pořádku, aby lidé rozdílné barvy pleti měli menší šanci získat v ČR zaměstnání a naopak. Odpověď „souhlasím“ byla vyhodnocena minusově, odpověď „nesouhlasím“ byla vyhodnocena plusově.

Graf č. 11a

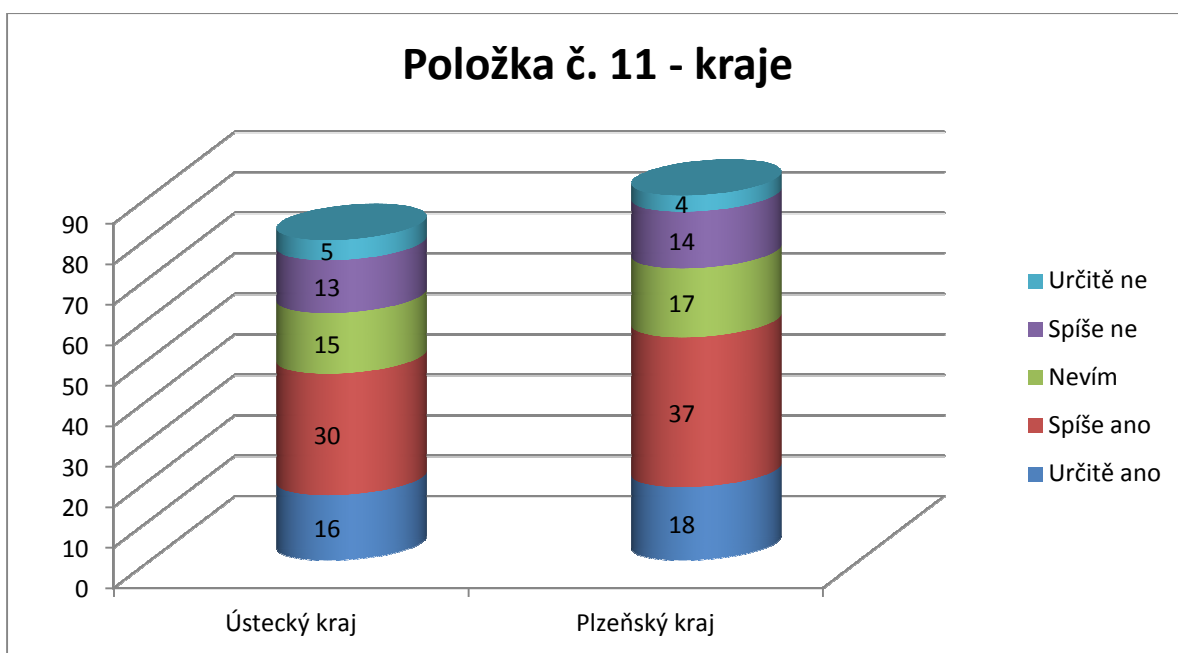
Graf č. 12a

Interpretace položek č. 11 a č. 12 – hypotéza 1:

Na základě získaných dat se 48 dívek domnívalo, že lidé rozdílné barvy pleti u nás spíše nebo určitě mají menší šanci získat zaměstnání. Z tohoto počtu se v následující položce č. 12 vyslovilo 17 dívek, že s touto skutečností souhlasí a 31 dívek, že s touto skutečností nesouhlasí. Možnost „nevím“ zvolilo 16 dívek. To, že v ČR lidé rozdílné barvy pleti spíše ne nebo určitě nemají menší šanci získat zaměstnání, uvedlo 18 dívek. U chlapců byly výsledky velmi podobné. Celkově 53 chlapců souhlasilo se skutečností, že

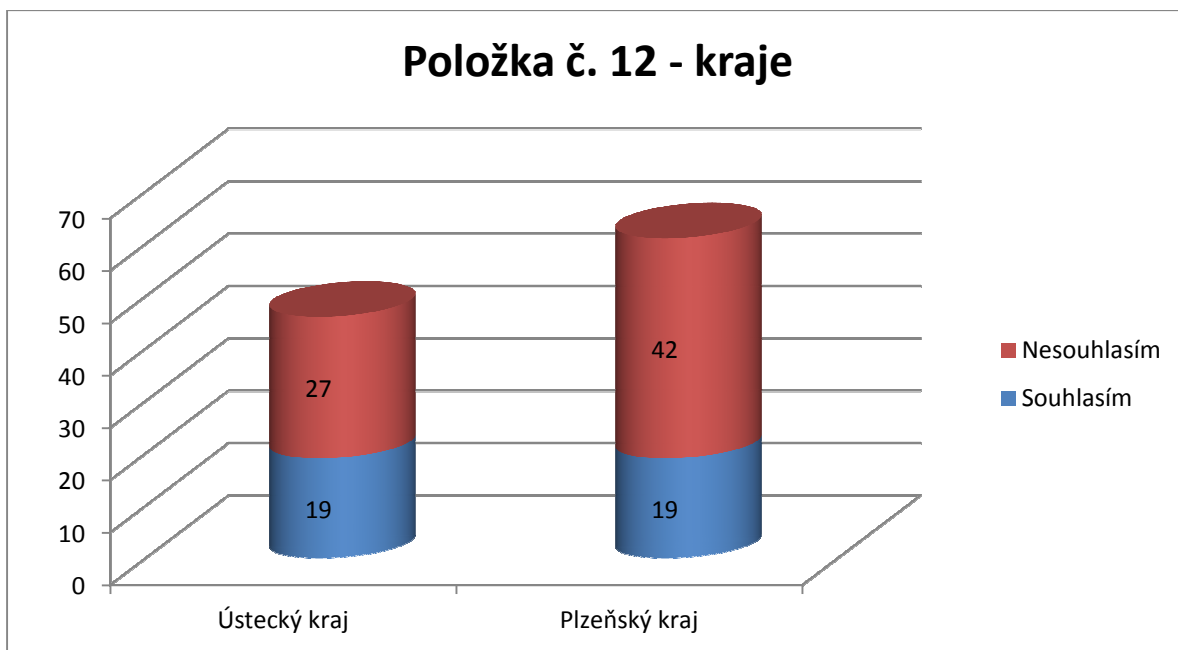
mají lidé jiné barvy pleti v ČR menší šanci získat zaměstnání. Z tohoto počtu pak tuto realitu považovalo za správnou 18 chlapců a za nesprávnou 35 chlapců. Neutrálně se k položce vyslovilo 16 chlapců a spíše nebo určitě nesouhlasilo 18 chlapců.

Vzhledem k tomu, že odpovědi obou skupin byly v podstatě shodné, se v případě položek jedenáct a dvanáct H1 nepotvrdila. Přesto počty žáků, kteří si znevýhodnění minorit na trhu práce nebyli vědomi nebo tuto skutečnost dokonce považovali za správnou, je stále poměrně vysoký.

Graf č. 11b

Graf č. 12b

Interpretace položky č. 11 a č. 12 – hypotéza 2:

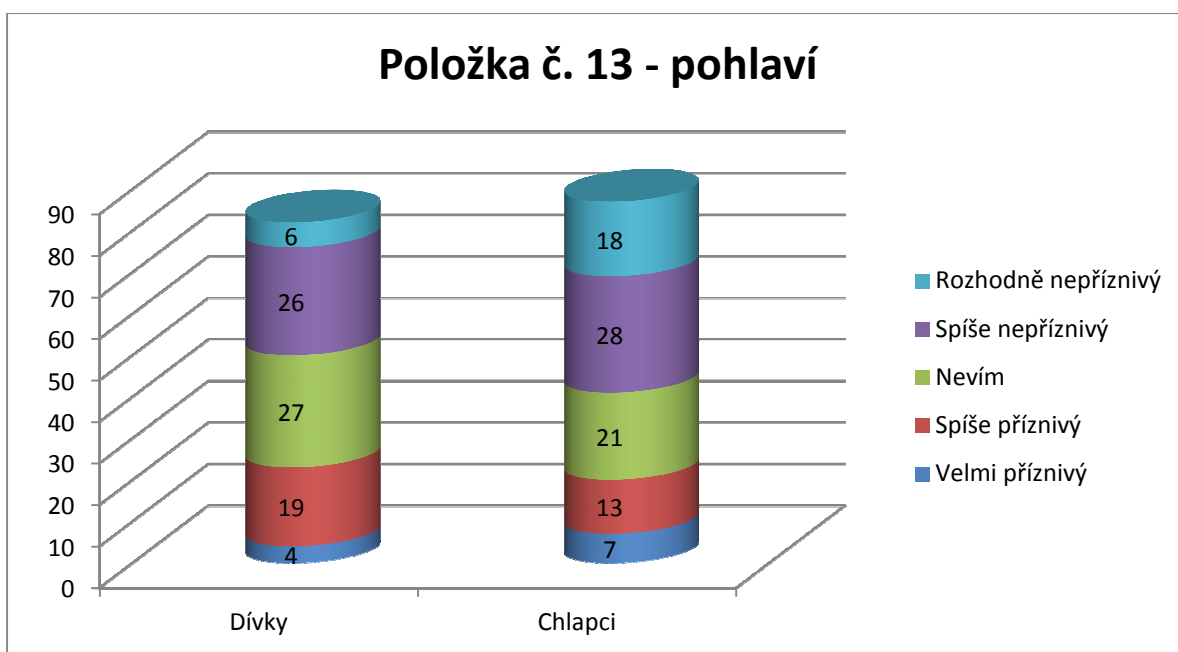
I v případě vzájemného porovnání krajů byly výsledky mezi oběma skupinami poměrně vyrovnané. V případě Ústeckého kraje si 46 žáků bylo vědomo menší šance lidí s rozdílnou barvou pleti uplatnit se na českém pracovním trhu. Z tohoto počtu žáků ale 19 žáků souhlasilo, že to tak má být a 27 žáků s touto skutečností nesouhlasilo. 18 žáků z Ústeckého kraje se to, že se na českém pracovním trhu děje znevýhodňování na základě odlišnosti, spíše nebo určitě nedomnívalo. Oproti tomu v Plzeňském kraji si znevýhodňujícího přístupu pro občany s rozdílnou barvou pleti na získání zaměstnání bylo vědomo 55 žáků. Z tohoto počtu tuto skutečnost nepovažovalo za správnou 38 žáků a 17 ji považovalo za správnou. 17 žáků si nebylo jakékoliv nespravedlnosti vědomo a 18 si spíše nebo určitě nemyslelo, že k ní dochází.

Přestože výsledná data naznačují vyšší radikálnost názorů žáků Ústeckého kraje, je třeba si uvědomit, že počet žáků Plzeňského kraje je v procentuálním zastoupení o 5% vyšší, proto výsledky položek jedenáct a dvanáct nebyly vyhodnoceny jako potvrzující H2.

Položka č. 13: *Fakt, že se do ČR v posledních letech stěhuje stále více cizinců, považují za:*

Třináctá položka se zabývala problematikou imigrantů v ČR. Byla tedy součástí kategorie osobních postojů a názorů a vztahovala se k první a druhé hypotéze.

Žáci volili jednu možnou odpověď ze škály, která obsahovala hodnoty „velmi příznivý“ (+2), „spíše příznivý“ (+1), „nevím“ (0), „spíše nepříznivý“ (-1), „rozhodně nepříznivý“ (-2). Obecným předpokladem pro hodnocení bylo, že žáci se sklony k pravicově radikálním názorům budou vnímat imigraci jako spíše až rozhodně nepříznivý společenský jev.

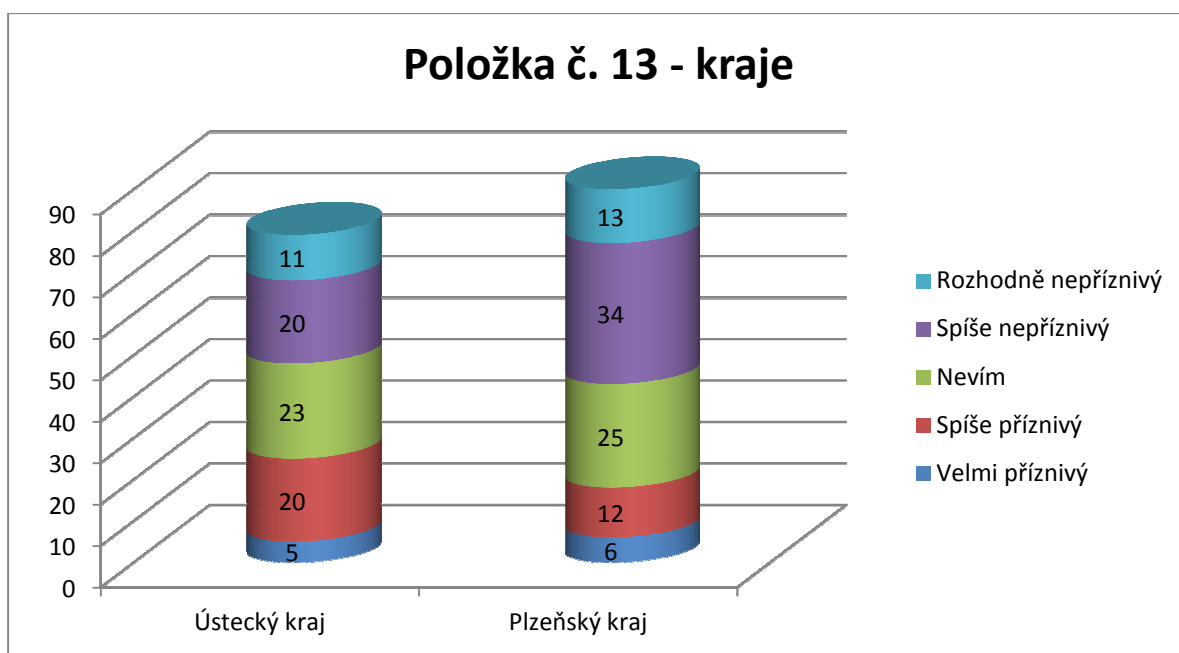

Graf č. 13a

Interpretace položky č. 13 – hypotéza 1:

Z poskytnutých dat vyplývá, že 32 dívek se staví k imigraci cizinců na území ČR spíše nebo rozhodně nepříznivě, 27 dívek se k situaci staví neutrálně a 23 dívek ji chápe jako přínosnou. U chlapců imigraci za spíše nebo rozhodně nepříznivou považuje 46 chlapců. Toto číslo je výrazně vyšší, a pokud mezi pohlavími porovnáme jen možnost „rozhodně nepříznivý“, zde je rozdíl mezi chlapci a dívkami 12. U chlapců pak imigraci za spíše nebo určitě přínosnou považovalo 20 chlapců a neutrálně se vyjádřilo 21 chlapců.

V případě třinácté položky došlo jednoznačně k potvrzení H1.

Graf č. 13b

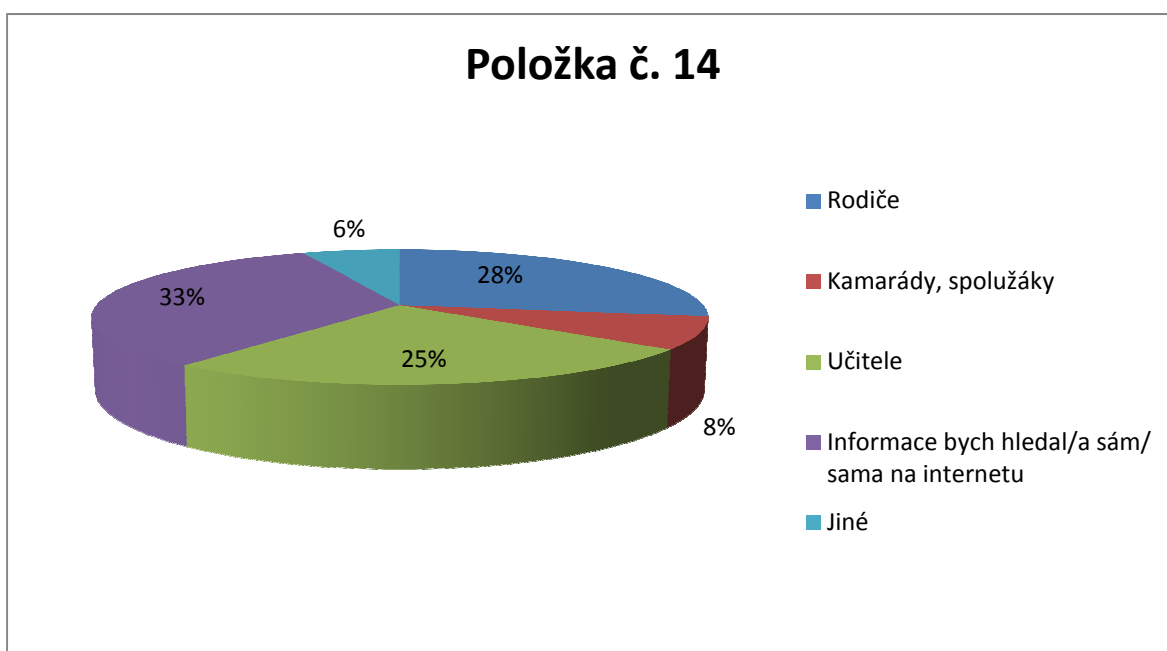
Interpretace položky č. 13 – hypotéza 2:

Z hlediska srovnání krajů byly výsledné hodnoty překvapivé. Jak se ukázalo, 47 žáků z Plzeňského kraje vnímá vzrůstající imigraci spíše nebo rozhodně nepříznivě, zatímco žáků z Ústeckého kraje tyto varianty zvolilo 31. Zvyšující se počet imigrantů na našem území pak spíše nebo velmi příznivě vnímá 25 žáků z Ústeckého kraje a pouze 18 žáků z kraje Plzeňského. Neutrálně se k položce vyjádřilo za Ústecký kraj 23 žáků a za kraj Plzeňský 25 žáků.

Tyto výsledné údaje porovnávající počty voleb žáků z obou krajů tedy vyvrací H2, a to i přes vyšší počet žáků Plzeňského kraje.

Položka č. 14: *Pokud bych se chtěl/a dozvědět více informací o problematice multikulturalismu, xenofobie, rasismu, diskriminace, obrátil/a bych se na:*

Čtrnáctá položka nebyla přiřazena do žádné z výše zmíněných kategorií a netýkala se tedy ani jedné z hypotéz. Pro výzkumníka měla informační charakter o tom, kde si žáci nejčastěji shánějí informace. Tato položka umožňovala žákům zaškrtnout více možností, navíc byla polozavřená, takže respondenti mohli vyjádřit i další informační zdroje, ze kterých případně čerpají.

Graf č. 14

Interpretace položky č. 14:

Nejčastějším zdrojem informací je pro žáky internet, který označilo 33% žáků. Přestože je pozitivní, že žáci jsou schopni a mají možnost samostatně vyhledávat informace, nebezpečím internetu je nemožnost jakékoliv kontroly či filtrování informací. Pro žáka na druhém stupni základní školy většinou není lehké v obrovském množství dostupných zdrojů, které internet nabízí, vyhledat a racionálně posoudit zdroje a informace, které lze považovat za relevantní a které již za tendenční. Proto je nutné poskytnout dospívajícímu i další podněty a zdroje poznání.

Tyto další „zdroje“ uvedla – byť v menší míře – většina žáků v položce č. 14 následovně. 86 žáků označilo jako zdroj informací své rodiče a 78 žáků uvedlo jako zdroj informací učitele, což je poměrně vysoké číslo a tedy pozitivní informace. Překvapivě jen 24 žáků uvedlo jako zdroj informací své kamarády a spolužáky. 19 žáků zvolilo kromě nabízených možností i vlastní variantu odpovědi. Z jiných zdrojů informací se například objevily: knihy, knihovna, jiný rodinný příslušník, trenér, ale i velmi zajímavý nápad přímého kontaktu s lidmi, kteří mají s těmito jevy vlastní zkušenost.

6.3 ZHODNOCENÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI

Dotazníkové šetření, které bylo provedeno v rámci praktické části této diplomové práce, obsahovalo čtrnáct položek. Každá z položek byla zařazena do jedné nebo více kategorií, dle toho, co zjišťovala, resp. které z hypotéz se týkala. Vzhledem k tomu, že dotazníku se celkově zúčastnilo 169 studentů, tento výzkum lze považovat spíše za sondu zkoumající danou problematiku.

6.3.1 HYPOTÉZA 1

První hypotéza vycházela z obecného předpokladu, že dívky budou zastávat tolerantnější a umírněnější postoje vůči menšinám žijícím na území ČR než chlapci, jelikož sympatizanti pravicově extremistických hnutí se formují zejména z řad hochů.

Do kategorie položek, které měly hypotézu potvrdit nebo vyvrátit patřily položky číslo 8, 9, 10, 11, 12, 13. Po celkovém zhodnocení všech položek byla tato hypotéza potvrzena. Přesto ale poměrně velké množství dívek volilo možnosti spadajících při vyhodnocování do minusové kategorie. Řada dívek tedy může zastávat vyhraněný názor zejména vůči romské minoritě i některým cizincům. Z velkého počtu neutrálních odpovědí se také projevil celkový nezájem o danou problematiku.

6.3.2 HYPOTÉZA 2

K vytvoření druhé hypotézy přispěla skutečnost, že obě školy zastupující ve výzkumu Ústecký kraj se nachází v okrese Teplice, tedy v lokalitě, kde v posledních letech několikrát došlo k vyhocení situace mezi majoritou a minoritou. Předpokladem tedy bylo, že respondenti z Ústeckého kraje budou výrazněji zastávat pravicově vyhraněné názory než respondenti z kraje Plzeňského, kde doposud nedošlo k žádným rozsáhlejšími konfliktům.

Do kategorie položek, které měly hypotézu potvrdit nebo vyvrátit patřily položky číslo 8, 9, 10, 11, 12, 13. Po celkovém zhodnocení všech položek byla tato hypotéza vyvrácena. Odpovědi žáků z Ústeckého kraje nevykazovaly výraznější radikalitu. V případech položky 13 se dokonce jako radikálnější projeví žáci Plzeňského kraje. Jedinou položkou, kde byla druhá hypotéza vyhodnocena jako potvrzující, byla položka, kde žáci vyjadřovali názor, zda souhlasí s ideami DSSS.

6.3.3 HYPOTÉZA 3

Součástí tohoto výzkumného šetření bylo zjištění znalostí a informovanosti o pojmech z oblasti multikulturní výchovy a výchovy demokratického občana. Pro vytvoření této hypotézy existoval předpoklad, že by se žáci po ukončení základní školy měly orientovat v základních pojmech z této oblasti a být seznámeni i s hrozbami demokratického státu, kterými pravicově extremistická hnutí bez pochyb jsou.

Do kategorie položek, které měly hypotézu potvrdit nebo vyvrátit patřily položky číslo 3, 4, 5, 6, 7 a 10. Po celkovém zhodnocení všech položek byla hypotéza, že znalosti žáků devátých ročníků o dané problematice by měly být na vyšší úrovni než u žáků osmých ročníků, potvrzena. Přesto rozdíl v počtech správných ale i špatných odpovědí žáků osmých a devátých ročníků nebyl u většiny položek nijak zásadní.

7 ZÁVĚR

Hlavním cílem této diplomové práce bylo podat základní informace o pravicovém extremismu a současně se prostřednictvím výzkumného šetření pokusit zjistit informovanost a úroveň znalostí a zároveň osobní názory a postoje žáků osmých a devátých ročníků základních škol k pravicovému extremismu. Tato diplomová práce byla rozdělena na dvě základní části.

V teoretické části byly představeny základní pojmy, které se k problematice pravicového extremismu vztahují. Dále se práce zabývala teoretickým ukotvením pravicově extremistické ideologie a poskytnutím stručného přehledu historického i současného vývoje české pravicově extremistické scény. Pozornost byla věnována psychologickému vývoji a zrání mladistvého. Nadále byly představeny možné postupy práce pedagoga při práci s žáky hlásající se k pravicově extremistickým názorům a následně i organizace a projekty podporující další vzdělávání pedagogů v této oblasti a šíření osvěty mezi žáky.

Druhou část diplomové práce tvořilo výzkumné šetření, které proběhlo na čtyřech českých základních školách. Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že většinu dotazovaných žáků nelze považovat za zastánce vyhraněných pravicově extremistických názorů. Poměrně velké množství žáků se projevilo jako rasisticky orientovaných, a to zejména ve vztahu k romské menšině, ale také vůči některým cizincům žijícím na území ČR, zejména Ukrajincům. Zároveň ale žáci ve větší míře vnímají představitele neonacismu jako člověka s převážně negativními vlastnostmi a agresivními sklony. Tato nesourodost odpovědí na jednotlivé položky potvrzuje předpoklad, že většina respondentů se vyskytuje ve věku, kdy si teprve vytváří názory na celkové společenské dění a mohou být silně ovlivněni děním v jejich bezprostředním okolí.

V jedné z kapitol teoretické části této práce byl rozebírán psychologický vývoj dospívajícího jedince a s ním související velký vliv rodiny, vrstevníků a školy na průběh tohoto procesu sebeidentifikace mladého člověka. Přestože role rodiny a rodičů je nezpochybnitelná, často právě oni, ať už vědomě či nevědomě, vštěpují mladému člověku negativní stereotypy a předsudky o minoritách. O to větší význam má právě role učitele

jako prostředníka, který by měl nabídnout žákovi objektivní pohled na věci a dění ve společnosti.

V souvislosti se zkoumáním znalostí a informovaností žáků o problematice bylo zjištěno, že u některých – méně známých – pojmů, či při konkrétní aplikaci pojmu na určitou situaci z běžného života, se objevovalo poměrně vysoké číslo nesprávných odpovědí napříč ročníky. Přestože u žáků osmých ročníků může být tato skutečnost zdůvodněna doposud neprobraným tématem, u žáků devátých ročníků se už jedná o alarmující fakt. V rámci výzkumného šetření totiž nebyly voleny nijak zákeřné nebo marginální pojmy. I tento výsledek je potřeba brát z pozice pedagoga v potaz.

Důležitost šíření osvěty o multikulturním prostředí a rizicích vzrůstajících extremistických hnutí je v tomto případě nezpochybnitelná a role pedagoga hraje pro další utváření názorů žáka velmi důležitou roli. Jako relativně pozitivní je tedy vnímáno procento žáků (25%), kteří se v závěru dotazníku vyslovili pro učitele jako potencionální zdroj informací z této oblasti. Cílem každého pedagoga by měla být snaha toto procento stále zvyšovat.

8 SEZNAM LITERATURY

- ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Nakladatel Jan Šabata, 2000, 377 s. ISBN 80-723-9060-0.
- DEMJANČUK, Nikolaj, DROTÁROVÁ, Lucia. *Vzdělání a extremismus*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2005, 133 s. ISBN 80-863-2883-X.
- FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, 383 s. ISBN 80-717-8626-8.
- FRIČ, Pavol, Arnošt VESELÝ a Miloš BALABÁN. *Riziková budoucnost: Devět scénářů vývoje české společnosti*. Vyd. 1. Praha: Matfyzpress, 2010, 93 s. ISBN 978-80-7378-110-1.
- GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Překlad Jiří Markus. Praha: Josef Hříbal, 1993, 158 s. ISBN 80-901-3811-X.
- HUČÍN, Jakub. *Krvavá pohádka o neskutečném snu*. *Psychologie dnes*. Portál, 2000, roč. 2000, č. 6, s. 8-11.
- CHMELÍK, Jan. *Extremismus: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 425 s. Bod. ISBN 978-807-3803-766.
- CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde Praha, 2001, 172 p. ISBN 80-720-1265-7.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 265 s. Bod. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Dovedu to pochopit?: hrozby neonacismu*. Vyd. 1. Editor Dana Gabařová. Praha: Člověk v tísní, 2008, 152 s. ISBN 978-808-6961-545.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Hrozby neonacismu - Příležitosti demokracie*. Vyd. 1. Editor Václav Zeman. Praha: Asi-milovaní, o.s., 2009. ISBN 978-80-254-7147-0.
- KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek: historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2011, 351 s. Bod. ISBN 978-807-3633-127.
- MACEK, Petr. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999, 207 s. Bod. ISBN 80-717-8348-X.
- MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1.vyd. Brno: Centrum strategických studií, c2003, 655 p., [8] p. of plates. ISBN 80-865-9845-4.

- MAREŠ, Miroslav. Pravicový extremismus v České republice. Praha: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012, 13 s. Dialog, strategie, alternativy. ISBN 978-80-87748-02-2.
- MERTON, Robert King. Studie ze sociologické teorie. Vyd. 2. Překlad Jana Ogrocká. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, 276 s. Most (Sociologické nakladatelství), sv. 1. ISBN 978-808-6429-700.
- MIKO, Václav. MIKO. Anticikanismus v Čechách. České Budějovice: Nová Forma, 2009, 132 s. ISBN 978-80-87313-02-2.
- MOLTHAGEN, Dietmar et al. Gegen Rechtsextremismus. Handeln für Demokratie. Friedrich Ebert Stiftung, Bonn 2008. ISBN 978-3-8012-0381-8.
- NADACE OPEN SOCIETY FUND PRAHA. Obraz pravicového extremismu v českých médiích. 1. vyd. Praha: Newton Media a.s., 2010, 18 s.
- PUNCH, Keith. Úspěšný návrh výzkumu. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 230 s. ISBN 978-80-7367-468-7.
- RATAJ, Jan. O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997, 251 s. ISBN 80-718-4516-7.
- ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Ed.. Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008, 273 s. Bod. ISBN 978-807-3671-822.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

- ANON. Co je extremismus?. In: Policie ČR [online]. [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/prevence-informace-o-extremismu-co-je-extremismus.aspx>
- ANON. Golfovými holemi a klacky vítali litvínovští Romové aktivisty. Www.novinky.cz [online]. 4.10.2008 [cit. 2013-05-17]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/151155-golfovymi-holemi-a-klacky-vitali-litvinovsti-romove-aktivisty.html>
- ANON. NSS rozpustil dělnickou stranu. In: Nejvyšší správní soud [online]. 2010, 17.2.2010 [cit. 2013-5-25]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/main.aspx?cls=art&art_id=427
- FRIDRICH, Martin. Anticikanismus, Budějovice a "normální" neonacismus. Www.aktualne.cz [online]. 1.7.2013 [cit. 2013-07-2]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/blogy-a-nazory/komentare/clanek.phtml?id=784019>
- KAVKOVÁ, Jana Smiggels. Ženy v krajní pravici: dobré matky a manželky především. Rexter [online]. 2006, roč. 2006, č. 2 [cit. 2013-07-05]. Dostupné z: <http://www.rexter.cz/zeny-v-krajni-pravici-dobre-matky-a-manzelky-predevsim/2006/11/01/>

- KOL. AUTORŮ. RVP ZV. 1996. [online]. [cit. 25. 5. 2013]. Dostupné z WWW: <http://rvp.cz/informace/dokumenty-rvp/rvp-zv>.
- MAREŠ, Miroslav a Josef SMOLÍK. Školní výuka a politický extremismus. Pedagogická orientace [online]. Praha: Česká pedagogická společnost, 2010, roč. 20, č. 2, s. 40-54 [cit. 2013-06-1]. DOI: 1805-9511. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/2010/PedOr_10_2_SkolniVyukaAPolitickyExtremismus_MaresSmolik.pdf
- MINISTERSTVO VNITRA, Odbor bezpečnostní politiky. Zpráva o extremismu na území české republiky v roce 2012. 1. vyd. Praha, 2013, 133 s. Dostupné z: www.mvcr.cz/.../zprava-o-extremismu-na-uzemi-cr-v-roce-2012-pdf.aspx
- NEGATIVNÍ NÁZORY NA ROMY OD LOŇSKA POSÍLILY, KLESÁ TOLERANCE K ŽIVOTU MENŠIN PODLE VLASTNÍCH ZVYKŮ. STEM: Středisko empirických výzkumů [online]. 2012, roč. 2012, č. 4, s. 4, 22.5.2012 [cit. 2013-07-11]. Dostupné z: <http://www.stem.cz/clanek/2454>
- SMOLÍK, Josef a Petra VEJVODOVÁ. Nové trendy české krajní pravice. Rexter: časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu [online]. 2013, roč. 2013, č. 1, s. 91-116 [cit. 2013-06-1]. Dostupné z: <http://www.rexter.cz/nove-trendy-ceske-krajni-pravice/2013/05/04/>
- ZELENDA, Adéla. Proces politické socializace pravicového radikála a extremisty a možnosti pedagogického působení. [online]. s. 1-13 [cit. 2013-06-1]. Dostupné z: http://aktinex.unas.cz/docs/extremismus_a_politicka_socializace.pdf
- Projekt Varianty. [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: www.varianty.cz
- Projekt Hrozby extremismu – Příležitosti demokracie. [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: www.asi-milovani.cz
- Projekt Czechkids. [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: www.czechkids.cz

9 RESUMÉ

Cílem předkládané diplomové práce bylo podat základní informace o pravicovém extremismu a současně se prostřednictvím výzkumného šetření pokusit zjistit informovanost, úroveň znalostí i osobní názory a postoje žáků osmých a devátých ročníků základních škol k pravicovému extremismu. Diplomová práce obsahovala dvě části. Teoretická část práce byla zpracována s cílem poskytnout co nejucelenější informace o pravicovém extremismu, psychologickém vývoji mladých lidí a současně představit programy a projekty, které se zabývají podporou vzdělávání pedagogů i žáků v této oblasti. Výzkumná část byla řešena prostřednictvím dotazníkového šetření. Cílem bylo zjistit znalosti i osobní postoje a názory žáků na problematiku pravicového extremismu.

SUMMARY

The diploma thesis focuses on rising issue of the right extremism especially among young people in lower – secondary schools in the Czech Republic. The diploma thesis is divided into two parts, the theoretical one and a research. The theoretical part gives basic information about the right extremism, its history and recent trends in the Czech Republic. Moreover it informs about educational approaches and techniques working with students who share right extremist ideas and also gives information about several NGOs and projects which increase knowledge of human rights and reduction of national prejudices and xenophobia in the Czech society. In terms of the research it explores knowledge and personal opinions and attitudes to the right extremism of students of 8th and 9th grade in four lower – secondary schools.

10 PŘÍLOHY

10.1 PŘÍLOHA 1 – DOTAZNÍK

Vážená studentko, vážený studente! Pro dokončení své diplomové práce bych od tebe potřebovala laskavost. Před sebou máš anonymní dotazník, o jehož vyplnění bych tě tímto chtěla požádat. Jedná se o anonymní výzkum, takže neměj obavy a pokus se na otázky odpovídat pravdivě. Pečlivě si přečti zadání každé otázky (u některých otázek můžeš zvolit více možností). Po dokončení dotazníku klikni na políčko ODESLAT, které se nachází za poslední otázkou.

Předem ti děkuji za vyplnění.

Bc. Barbora Boušová

*Povinné pole

1. Pohlaví *

- ženské
- mužské

2. Jsem žákyní/ žákem základní školy: *

- ZŠ Hostomice
- Masarykova ZŠ Krupka
- Benešova ZŠ a MŠ Plzeň
- 7. ZŠ a MŠ Plzeň

3. Jsem žákem *

- 8. ročníku ZŠ
- 9. ročníku ZŠ

4. Paní Nováková po mateřské dovolené žádá o práci. Příjímací pohovor probíhá zcela bez problémů až do chvíle, kdy se ředitel firmy zeptá, zda-li má paní Nováková děti. Po její kladné odpovědi ředitel firmy pohovor rychle ukončí se slovy, že je místo vlastně již obsazené. Po měsíci se paní Nováková dozví, že na místo nastoupil muž s žádnými zkušenostmi v oboru, který příjímací pohovor absolvoval až týden po ní. Tento příběh je příkladem: *

- Netolerance ze strany ředitele
- Diskriminace pohlaví při příjímacím pohovoru do zaměstnání
- Xenofobie
- Nenávisti vůči malým dětem

5. Multikulturní výchova je: *

- Výchova k toleranci, vstřícnosti a porozumění lidem s odlišností (jiným jazykem, náboženstvím, rasou apod.)
- Výchova o české kultuře (české zvyky, tradice, svátky apod.)
- Nevím, přestože jsem pojem již slyšel/a
- Nevím, s pojmem jsem se nikdy nesetkal/a

6. Thao s rodiči navštíví restauraci v Teplicích. Přestože jsou v restauraci ještě volná místa, hned u dveří je číšník zastaví se slovy „Máme plno“. Když je rodina na odchodu, číšník polohlasně dodá: „... a šikmovokejmy stejně nenalejváme“. Dle přečteného úryvku, můžeme o číšníkovi říct, že je: *

- Terorista
- Anarchista
- Komunist
- Rasista

7. Člověk, kterého nazveme xenofobem: *

- Nemá rád cizince
- Rád cestuje a poznává cizí země
- Nevím, přestože jsem pojem již slyšel/a
- Nevím, s pojmem jsem se nikdy nesetkal/a

8. S kým bys nechtěl/a sedět v lavici? *

	určitě chtěl/a	spíše chtěl/a	je mi to jedno	spíše nechtěl/a	určitě nechtěl/a
Gábina (Romka)	☐	☐	☐	☐	☐
Alex (Němec)	☐	☐	☐	☐	☐
Tomáš (Čech)	☐	☐	☐	☐	☐
Ivan (Ukrajinec)	☐	☐	☐	☐	☐
Thao (Vietnamka)	☐	☐	☐	☐	☐

9. Když se řekne „nácek“ (stoupenec hnutí neonacismu) představím si člověka, který je: *Můžeš zaškrtnout více možností.

- dobře oblékaný
- agresivní
- v pohodě (cool)
- vzdělaný
- ví, co chce
- netolerantní
- trapný
- nekonfliktní
- nenávistný k Romům
- vulgární
- hloupý

- tolerantní
- Jiné:

10. Slyšel/a jsi někdy o Dělnické straně (resp. Dělnická strana sociální spravedlnosti)? *

- Ano, znám jejich program (názory, ideologii) a souhlasím s nimi
- Ano, znám jejich program (názory, ideologii), ale nesouhlasím s nimi
- Ano, slyšel/a, ale neznám jejich program (názory, ideologii)
- Ne, nikdy jsem o ní neslyšel/a

11. Myslíš si, že lidé jiné barvy pleti mají v ČR menší šanci získat zaměstnání? *

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

12. Pokud jsi na předešlou otázku odpověděl/a "určitě ano", "spíše ano", souhlasíš s tím, aby lidé jiné barvy pleti měli menší šanci získat zaměstnání? Pokud jsi na předešlou otázku odpověděl/a "nevím, spíše ne, určitě ne" NEODPOVÍDEJ NA TUTO OTÁZKU!

- Souhlasím
- Nesouhlasím

13. Fakt, že se do ČR v posledních letech stěhuje stále více cizinců, považuji za: *

- Velmi příznivý
- Spíše příznivý
- Nevím
- Spíše nepříznivý
- Rozhodně nepříznivý

14. Pokud bych se chtěl/a dozvědět více informací o problematice multikulturalismu, xenofobie, rasismu, diskriminace, obrátil/a bych se na: *Můžeš zaškrtnout více možností.

- Rodiče
- Kamarády, spolužáky
- Učitele
- Informace bych hledal/a sám/sama na internetu
- Jiné: